

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Β.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΑΚΡΥΚΩΣΤΑ ΣΟΦΙΑ

4^ο ΕΤΟΣ – Α.Φ.Μ.: 0297024

ΒΟΛΟΣ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	1
Εισαγωγή.....	3

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Πρώτο Κεφάλαιο: Αναφορά στην παιδική λογοτεχνία ,το παιδικό βιβλίο και ιδιαίτερη έμφαση στο λαϊκό και στο έντεχνο παραμύθι

A1.Λίγα λόγια για την παιδική λογοτεχνία και το παιδικό βιβλίο.	7
A2.Το λαϊκό παραμύθι και τα χαρακτηριστικά του.....	14
A3.Το έντεχνο παραμύθι και τα χαρακτηριστικά του.....	24

Δεύτερο Κεφάλαιο :Το παραμύθι στο νηπιαγωγείο

B1.Η τεχνική της αφήγησης στο σχολείο.....	30
B2.Δραστηριότητες μετά την αφήγηση.....	36

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

B1.Στόχος και υποθέσεις της έρευνας.....	44
B2.Διεξαγωγή της έρευνας.....	46
Παράθεση ερωτηματολογίου.....	47
B3.Ταξινόμηση των απαντήσεων με στατιστικούς πίνακες.....	50
B4.Αποτελέσματα της έρευνας-Συμπεράσματα.....	55
B5.Γραφικές παραστάσεις (Ραβδογράμματα).....	67
B6.Επίλογος.....	72
Βιβλιογραφία.....	74

αρ. εισ 22 / ΠΑΠ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1848/1

Ημερ. Εισ.: 12-09-2001

Δωρεά:

Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ

2001

ΜΑΚ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2000-2001 παρακολούθησα τα μαθήματα "Μυθοπλασία και αφήγηση μικρών ιστοριών " και "Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού". Με αφορμή αυτά τα μαθήματα, κινήθηκε μέσα μου το ενδιαφέρον για το παραμύθι γενικότερα και ήρθαν στο μυαλό μου όλες εκείνες οι αναμνήσεις από την εποχή που ήμουν παιδί και μου έλεγαν παραμύθια. Θυμάμαι μάλιστα ότι δεν ήθελα να κοιμηθώ ,εάν δε μου έλεγαν ένα τουλάχιστον παραμύθι, ενώ αργότερα ένιωθα η ίδια την ανάγκη να λέω παραμύθια που ήξερα στη μικρότερη αδελφή μου.

Αφήνοντας πίσω τις αναμνήσεις της δικής μου παιδικής ηλικίας, θέλησα να έρθω αντιμέτωπη με τη σύγχρονη πραγματικότητα. Αναρωτήθηκα για πολλά πράγματα, όπως "Άραγε τα σημερινά παιδιά ακούν όσο θα ήθελαν παραμύθια και ιστορίες;", "Ο γρήγορος ρυθμός ζωής και το συνεχές κυνήγι των υλικών αγαθών (τα οποία υποτίθεται ότι θα εξασφαλίσουν στα παιδιά μια άνετη ζωή και θα καλύψουν τις ανάγκες τους) επιτρέπουν και αφήνουν χρονικά περιθώρια στους γονείς να πουν στα παιδιά τους παραμύθια (που αποτελούν πνευματική ανάγκη);", "Η πυρηνική οικογένεια, που απομάκρυνε από την εστία τον παππού και τη γιαγιά, είχε ως αποτέλεσμα να λέγονται λιγότερα παραμύθια στα παιδιά;", "Τα κινούμενα σχέδια, τα κόμικς και γενικά η τεχνολογία κατά πόσο έχουν υποκαταστήσει τα παραμύθια; Αποτελούν τους νέους τρόπους έκφρασης των παραμυθιών;"

Ένωσα λοιπόν την επιθυμία να μελετήσω το θέμα "παραμύθι", να ενημερωθώ καλύτερα γι ' αυτό μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία και με την έρευνά μου στα νηπιαγωγεία, να διαπιστώσω τη σχέση που έχει το παιδί με το παραμύθι ,να βγάλω ορισμένα συμπεράσματα και να δώσω απαντήσεις σε κάποιες τουλάχιστον από τις απορίες μου. Γι ' αυτό το λόγο ανέλαβα και την εργασία" Το παραμύθι στο νηπιαγωγείο ", η οποία θα βοηθούσε πρωτίστως εμένα να μάθω πολλά πράγματα.

Η εργασία μου περιλαμβάνει την εισαγωγή και χωρίζεται σε δυο μέρη. Στην εισαγωγή μιλάω γενικά για το παραμύθι, το πρώτο μέρος της εργασίας μου είναι θεωρητικό και το δεύτερο εμπειρικό.

Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους κάνω μια σύντομη αναφορά στην παιδική λογοτεχνία και το παιδικό βιβλίο. Στη συνέχεια, γράφω για το λαϊκό και το έντεχνο παραμύθι. Στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναφέρομαι στο παραμύθι στο νηπιαγωγείο και συγκεκριμένα στην τεχνική της αφήγησης και σε δραστηριότητες μετά την αφήγηση.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μου παρουσιάζω την έρευνα που διεξήγαγα με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου σε τέσσερα νηπιαγωγεία της Λάρισας. Οι ερωτήσεις μου στρέφονταν γύρω από το παραμύθι :κατά πόσο δηλαδή έχουν την τύχη να ακούν σήμερα τα παιδιά παραμύθια, ποιες είναι οι προτιμήσεις τους, ποιοι τους διαβάζουν συνήθως παραμύθια και ποια είναι τα στερεότυπα που περνούν μέσα από τα παραμύθια.

Οφείλω να ομολογήσω ότι αυτή η εργασία αποτέλεσε πολύτιμη εμπειρία για μένα, με βοήθησε ως φοιτήτρια και μελλοντική εκπαιδευτικό, ενώ μέσω της έρευνάς μου ,ήρθα σε επαφή με τα παιδιά και έμαθα πολλά πράγματα γι ' αυτά.

Ευχαριστώ ειλικρινά τον Κο Β. Δ. Αναγνωστόπουλο, καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, καθώς και την Κα Τσιλιμένη Τασούλα για τη σημαντική βοήθειά τους στην ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Επιπλέον, ευχαριστώ τις νηπιαγωγούς, οι οποίες μου επέτρεψαν να κάνω την έρευνά μου στους μικρούς μαθητές τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά για το παραμύθι

Το ενδιαφέρον για το παραμύθι γεννήθηκε στην Ευρώπη το 17^ο αιώνα και κορυφώθηκε το 19^ο σχεδόν σ'όλες τις χώρες. Έρχονται στην επιφάνεια προαιώνιες λαϊκές δημιουργίες του λόγου, ως απαράγραπτα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας. Και σπεύδουν όλα τα έθνη να συλλέξουν τη λαϊκή τους κληρονομιά, τις παραδόσεις, τους θρύλους, τα τραγούδια, τα παραμύθια, τις παροιμίες κ.ά.¹ Γιατί<<τα παραμύθια που τα διηγήθηκαν και τα ξαναδιηγήθηκαν σε διαφορετικούς πολιτισμούς για χιλιάδες χρόνια περιέχουν μια αιώνια σοφία>>².

Παραμύθι είναι η λαϊκή αφήγηση (φανταστική, διδακτική, ευτράπελη)με χαρακτηριστικά του γνωρίσματα το διηγηματικό πλάτος και την έντεχνη διήγηση. Σκοπός του είναι η τέρψη³,που επιτυγχάνεται μέσα από την ικανοποίηση προσωπικών ή συλλογικών κοινώς αποδεκτών αισθητικών επιλογών .<<Το παραμύθι υπάρχει και χρησιμοποιείται ακριβώς επειδή ανταποκρίνεται σ'αυτή τη στοιχειώδη και ζωτική ανάγκη της ανθρώπινης ψυχής>>⁴.

Το παραμύθι κινείται στο χώρο της φαντασίας, δεν έχει όρια και περιορισμούς στο χώρο και στο χρόνο. Δεν προσδιορίζει το χώρο και το χρόνο, κινείται στη σφαίρα του ιδεατού, όπου τα απίθανα γίνονται δυνατά. Η τυπική έναρξη του παραμυθιού είναι :<<Μια φορά κι έναν καιρό>> και επίσης οι στίχοι <<Κόκκινη κλωστή δεμένη, στην ανέμη τυλιγμένη, δωσ'της κλότσο να γυρίσει παραμύθι ν'αρχινήσει και την καλή σας συντροφιά να την καλησπερίσει>> .Και, όπως όλοι γνωρίζουμε, τα παραμύθια τέλειωναν συνήθως κάπως έτσι :<<Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα>> ή <<Μήδ' εγώ ήμουν εκεί ,μήδ' εσείς να το πιστέψετε>>κ.ά.

Τα παραμύθια χωρίζονται σε λαϊκά (και αυτά με τη σειρά τους χωρίζονται σε μαγικά, διηγηματικά, ευτράπελα κ.ά.) και σε έντεχνα, τα παραμύθια, δηλαδή, που γράφονται από επώνυμους συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας. Αυτοί είναι και οι σημερινοί "παραμυθάδες", που προσπαθούν να κρατήσουν το είδος με το γραπτό λόγο, αφού αυτό δεν αναπαράγεται πια, διότι άρχισαν να εκλείπουν οι "πηγές" του, οι άνθρωποι που το διέσωζαν και το μετέδιδαν από στόμα σε στόμα.

Το παραμύθι προέρχεται από τη λέξη <<παραμυθία>>, που σημαίνει παρηγοριά και τις ρίζες του πρέπει να τις αναζητήσουμε στη μακρινή αρχαιότητα, όπου οι μανάδες νανούριζαν τα παιδιά τους με μια διήγηση, η οποία καθισχύχαζε, παρηγορούσε το παιδί για τους τυχόν φόβους του, αλλά και το διασκέδαζε. Εν συνεχεία, οι <<παραμυθάδες>> μετέφεραν στο παραμύθι τις δικές τους γνώσεις και εμπειρίες, το πλούτιζαν με τις ανησυχίες και τις εκπλήξεις τους, προσπαθώντας να δώσουν δικές τους ερμηνείες και να τελειώνουν την αφήγησή τους μ'ένα ευχάριστο τέλος⁵.

Τα παραμύθια, αρχικά, δημιουργήθηκαν από τους ενήλικους για τους ενήλικους. Έγιναν για να μεταδίδονται προφορικά. Άρχισαν να χάνουν τη δύναμή τους, όταν σταμάτησε να τα εμψυχώνει ο αφηγητής. Όταν δηλαδή έγιναν γραπτό κείμενο. Παρατηρείται μια γενική αλλαγή με την είσοδο της τεχνολογίας με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της υπαίθρου, των παραδόσεων και την αλλαγή στον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Τώρα η πράξη της αφήγησης έχει περιοριστεί στα παιδιά, ενώ παλαιότερα μαρτυρούνται αφηγήσεις παραμυθιών σε πανηγύρια, σε ομαδικές επαγγελματικές ενασχολήσεις, όπως οι επεξεργασίες των φύλλων του καπνού, ακόμη και σε περιπτώσεις όπως το ξενύχτισμα των νεκρών⁶.

Βέβαια, παρατηρείται μια αναγέννηση της αφηγηματικής τέχνης σε διεθνές επίπεδο κατά την τελευταία εικοσαετία. Αίτια αυτής της κίνησης μπορούν να θεωρηθούν η απογοήτευση του σύγχρονου ανθρώπου από τη ζωή που διαμορφώθηκε στον 20ο αιώνα με τα προβλήματα και τις αγωνίες που έχουν γίνει πλέον μια καθημερινότητα. Γι'αυτό και ανατρέχει στο παρελθόν για δοκιμασμένες αξίες, για τρόπους συμπεριφοράς που συνδέουν τους ανθρώπους και για μέσα που αληθινά διασκεδάζουν και ανανεώνουν το

πνεύμα. Ο σημερινός άνθρωπος έχει ανάγκη από επικοινωνία, θέλει να δώσει νόημα στη ζωή του⁷.

Το παραμύθι αποτελεί παραδοσιακή δραστηριότητα για το νηπιαγωγείο, είναι η πνευματική και συναισθηματική τροφή του παιδιού, που εκτός του ότι του ανοίγει έναν μαγικό και διαφορετικό κόσμο, συντελεί και στην εκμάθηση της σωστής γλώσσας και ομιλίας και στην αγάπη για τη λογοτεχνία. Το βοηθά ,επίσης , να βρει το νόημα της ζωής, να ελέγξει την πραγματικότητα. Καθήκον της νηπιαγωγού είναι να πετύχει μια αυθόρμητη , ευχάριστη και ενδιαφέρουσα διήγηση, την οποία ενδέχεται να την ακολουθήσουν πολλές άλλες δραστηριότητες, όπως εικαστικά, δραματοποίηση, αναδιηγήσεις, κουκλοθέατρο, οι οποίες καλλιεργούν ήδη υπάρχουσες δεξιότητες των νηπίων.

Συμπερασματικά , η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι μεγάλη , γιατί αναπτύσσεται η φαντασία, ενδυναμώνεται η κριτική ικανότητα του παιδιού , βελτιώνεται η συμπεριφορά του, το παιδί κοινωνικοποιείται, εντάσσεται ομαλότερα στην ομάδα και ευαισθητοποιείται απέναντι σε υψηλές ηθικές αξίες⁸.

Μια φροντισμένη επαφή του παιδιού με τα παραμύθια θα το ωφελήσει ιδιαίτερα, ακόμη και σε σχέση με τη μελλοντική του συμπεριφορά απέναντι στο διάβασμα και τη φιλιαναγνωσία του⁹.Τέλος,σύμφωνα και με την καθηγήτρια της Σχολής Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Αθηνών, Έλλη Βασιλειάδου: <<Τα όνειρα του ενήλικου , που δεν άκουσε παραμύθια στην παιδική του ζωή είναι λιγότερο πλούσια σε περιεχόμενο και σε σημασία>>¹⁰.

Υποσημειώσεις Εισαγωγής

- 1.Β.Δ.Αναγνωστόπουλος:Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας Α΄ Ανιχνεύσεις , εκδ. Καστανιώτη , Αθήνα 1987 , σελ.66-67.
- 2.Βασίλης Αναγνωστόπουλος-Κώστας Λιάπης: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα , εκδ. Καστανιώτη , Αθήνα 1995 , σελ.103.
- 3.Β.Δ.Αναγνωστόπουλος:Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας Α΄ Ανιχνεύσεις , ό.π. , σελ.65.Ακόμη,ορισμό του παραμυθιού δίνει και ο Ευάγγελος Αυδίκος στο βιβλίο του <<Το λαϊκό παραμύθι>>,εκδ.Οδυσσέας,Αθήνα 1994,λέγοντας ότι :<<Με τη λέξη παραμύθι εννοούμε μια διήγηση δημιουργημένη με ποιητική φαντασία, παρμένη ιδιαίτερα από τον κόσμο του μαγικού , μιαν ιστορία του θαύματος που δεν εξαρτάται από τους όρους της πραγματικής ζωής και την ακούν με ευχαρίστηση μεγάλοι και μικροί , έστω και αν δε τη θεωρούν πιστευτή>>.
- 4.Βαρβούνης Μ.Γ.: Αφήγηση και αφηγητές στα ελληνικά παραμύθια, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ.22.
- 5.Δελώνης Αντώνης: Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, εκδ. Ηράκλειτος ,Αθήνα 1986,σελ.101.
- 6.Βαρβούνης Μ.Γ.: Αφήγηση και αφηγητές στα ελληνικά παραμύθια,ό.π.,σελ.18.
- 7.Βασίλης Αναγνωστόπουλος-Κώστας Λιάπης: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα,ό.π.,σελ.103.
- 8.Δελώνης Αντώνης: Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία,ό.π.,σελ.108.
- 9.Γκρέμμινγκερ Άρνολντ :Το παιδί και το βιβλίο, εκδ. ΝΟΤΟΣ, Αθήνα Copyright 1979,σελ.46-47.
- 10.Εισηγήσεις στο Β΄ Σεμινάριο του κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου: Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί , εκδ. Καστανιώτη , Αθήνα 1988 , σελ.118.

Α' ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ας κάνουμε αρχικά μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη ζωή και την πορεία της παιδικής λογοτεχνίας μας. Αν θελήσουμε να ανατρέξουμε στις πρώτες ρίζες της, αυτές βρίσκονται πολύ παλιά στην αρχαιότητα, όπου έχουμε τα κείμενα του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη κ.ά. Σ' αυτούς τους αρχαίους ελληνικούς αλλά και ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους η παιδική λογοτεχνία σώζεται και κάνει φανερή την ύπαρξή της μέσα από την προφορική και γραπτή παράδοση.

Στην προφορική παράδοση ανήκουν τα λαϊκά παραμύθια, οι μύθοι, τα παιδικά τραγούδια και κομμάτια από τα ομηρικά έπη. Αργότερα, στους ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους έχουμε ηρωικές διηγήσεις για τους Ακρίτες και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας εμφανίζονται διάφορα είδη παιδικής ποίησης, όπως νανουρίσματα, ταχταρίσματα κ.ά. Στη γραπτή παράδοση υπάγονται τα ομηρικά έπη, οι αισώπειοι μύθοι και κατά τη βυζαντινή εποχή η Αγία Γραφή, οι θρησκευτικοί ύμνοι, τα συναξάρια και έμμετρες μυθιστορίες με ζώα και φυτά. Κατά την Τουρκοκρατία, τα μόνα βιβλία που μπορούσαν να προσεγγίσουν τα Ελληνόπουλα ήταν τα εκκλησιαστικά, το Ψαλτήρι και το Οκτωήχι και πολύ σπάνια κάποια ποιήματα ή πεζά, όπως μύθοι του Βηλαρά, του Χριστόπουλου κ.ά.

Οι αυθεντικές αρχές όμως της παιδικής λογοτεχνίας τοποθετούνται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Σημαντικό έργο της εποχής εκείνης αποτελεί ο <<Γεροστάθης ή αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας>> του Μελά, που κυκλοφόρησε το 1858. Αργότερα, ιδρύονται μορφωτικοί σύλλογοι και κυκλοφορούν και περιοδικά και αλφαβητάρια, όπως η <<Εφημερίς των Παίδων>> και η <<Διάπλασις των Παίδων>>. Πρωθείται επίσης και η ποίηση με τον Γεώργιο Βιζυηνό με τα <<Παιδικά Τραγούδια>> και το 1896 κάνει τα

πρώτα βήματα και η πεζογραφία με κείμενα (π.χ.<<Ο Τρομάρας>>)που δημοσιεύονται σε περιοδικά της εποχής. Τέλος, μεταφράζονται και έργα από τη διεθνή παιδική λογοτεχνία, όπως <<Ο Όλιβερ Τουίστ>>του Ντίκενς και γενικά έργα κλασικών συγγραφέων.

Όσον αφορά τον αιώνα μας, τον Κ΄ αιώνα και συγκεκριμένα την πρώτη του εικοσαετία σημειώνονται μεγάλα γεγονότα που επηρεάζουν την ελληνική ιστορία και παιδεία, όπως είναι ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η Μικρασιατική καταστροφή κ.ά. Στην περίοδο αυτή και μετά από μεγάλους αγώνες για τη γλώσσα και την εκπαίδευση ιδρύεται το 1910 ο <<Εκπαιδευτικός Όμιλος>>και αναδεικνύονται η Π.Σ. Δέλτα και ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου. Εκτός από τα μυθιστορήματα, κυκλοφορούν και ποιήματα και ανθολογίες και εκδίδονται ακόμη και έξι βιβλία από τον Εκπαιδευτικό Όμιλο ειδικά για τα παιδιά.

Στην εικοσαετία του μεσοπολέμου(1920-1940)χαρακτηριστικά είναι το πλήθος των αναγνωστικών για το δημοτικό, η συμμετοχή στη συγγραφή παιδικών βιβλίων όλων των επώνυμων λογοτεχνών, η πύκνωση των γυναικών συγγραφέων, η επικράτηση νέων αισθητικών και παιδαγωγικών αντιλήψεων, η επιβολή της δημοτικής γλώσσας, η θεματολογική διεύρυνση, η εμπέδωση του παιδικού θεάτρου και το έντονο ενδιαφέρον των εκδοτικών οίκων. Στην πενταετία βέβαια 1940-1945 η κίνηση του παιδικού βιβλίου λόγω των δυσχερών ιστορικών συνθηκών είναι φυσικό να είναι ελάχιστη.

Τέλος, ακολουθεί η μεταπολεμική περίοδος(1945-1985)που μπορεί να διαχωριστεί σε τρεις μικρότερες περιόδους, στην εποχή των αναζητήσεων (1945-1958) , στη φάση της συνειδητοποίησης (1958-1969)και στη δεκαετία του '70 (1970-σήμερα).Στην εποχή των αναζητήσεων έχουμε δυο ρεύματα, τις φυγόκεντρες δυνάμεις και τον ελληνοκεντρισμό που επηρεάζουν την παιδική λογοτεχνία. Αρχικά, οι <<Φίλοι του Βιβλίου>>επανεκδίδουν έργα της Π.Σ. Δέλτα καθώς και άλλων συγγραφέων και αργότερα με την ίδρυση της <<Νεοελληνικής Βιβλιοθήκης >> από το Μανόλη Τριανταφυλλίδη αξιοποιείται η λαϊκή μας παράδοση. Έντονη είναι και η κίνηση διάφορων εκδόσεων π.χ. των εκδόσεων Αλικιώτη , Σιδέρης , Εστία , Άγκυρα κ.ά., κυκλοφορούν αρκετά περιοδικά για παιδιά π.χ. <<Η Διάπλασις των Παίδων>>,<<Η Ζωή του παιδιού>>,ενδιαφέρον εκδηλώνεται και από θρησκευτικές οργανώσεις, ενώ

έχουμε και μεγάλη παραγωγή σε ποίηση. Ακμή γνωρίζει και η πεζογραφία με το παραμύθι, τα διηγήματα, τις απλές ιστορίες και τα μεταφρασμένα μυθιστορήματα και τέλος, εντυπωσιακή είναι και η θεατρική παραγωγή.

Στη φάση της συνειδητοποίησης και συγκεκριμένα το 1958 ιδρύεται ένας σημαντικός σύλλογος <<Η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά>> που ασχολείται σοβαρά με το παιδικό ανάγνωσμα και προκηρύσσει πανελλήνια βραβεία. Σ' αυτή την εποχή επιδιώκονται το καλό ελληνικό βιβλίο, πίστη και αισιοδοξία στη ζωή και λογοτεχνική ποιότητα. Στη δεκαετία του '60 διακρίνονται τρεις κατηγορίες συγγραφέων, όσοι συνεχίζουν την προηγούμενη λογοτεχνική τους παραγωγή, όσοι, νέοι κυρίως, αναδείχτηκαν με τους διαγωνισμούς της Γ.Λ.Σ. και όσοι ασχολούνται με το παιδικό βιβλίο ανεξάρτητοι. Γενικά, καλλιεργείται τώρα περισσότερο το αφήγημα, οι ιστορίες, τα βιβλία για το παιδικό θέατρο και τα μυθιστορήματα, ενώ κάμψη παρατηρείται στην ποίηση και το παραμύθι. Τέλος, στη φάση της δεκαετίας του '70 παρουσιάζεται άνθηση της παιδικής λογοτεχνίας. Το 1969 ιδρύεται ο <<Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου>>, εθνικού τμήματος της IBBY, η δράση του οποίου είναι πολύπλευρη και σπουδαία. Οι νέες τάσεις της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας είναι η αναφορά στο διάστημα και στην τεχνολογία, τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα και το φυσικό περιβάλλον, εκφράζουν δηλαδή τους προβληματισμούς, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Διαφαίνεται μια προτίμηση στα πεζογραφήματα, όπως παραμύθια, αφηγήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα και μικρές ιστορίες, με τις οποίες ασχολούνται περισσότερο γυναίκες συγγραφείς. Με τη μυθιστοριογραφία ασχολούνται σημαντικοί λογοτέχνες, όπως η Μαρούλα Κλιάφα, η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, ο Μάνος Κοντολέων κ.ά. και η παιδική ποίηση ανανεώνεται θεματολογικά και μορφολογικά. Το σύγχρονο παιδικό θέατρο εμπλουτίζεται με θέματα και τρόπους έκφρασης και γράφονται και θρησκευτικά έργα. Το σύγχρονο παιδικό βιβλίο έχει βελτιωθεί αναφορικά με την αισθητική του εμφάνιση, την εκτύπωση και την εικονογράφηση και παρουσιάζεται επιπλέον και η ανάγκη για μελέτη και κριτική του βιβλίου.¹

Στη συνέχεια, στην προσπάθειά μας να ορίσουμε την παιδική λογοτεχνία, θα λέγαμε ότι λογοτεχνία απλά είναι η τέχνη του Λόγου, η

καλλιτεχνική δημιουργία που στηρίζεται στον έντεχνο γραπτό λόγο, μια επιστήμη με τη δική της αυτονομία. Εντούτοις, η παιδική λογοτεχνία περιλαμβάνει έργα-λογοτεχνήματα των μεγάλων, που απευθύνονται στο παιδί και έχουν ως στόχο τη δημιουργική απασχόληση και την αισθητική του απόλαυση.²

Παιδική λογοτεχνία είναι, επομένως, ο χώρος στον οποίο συνυπάρχουν και λειτουργούν όλα τα άρτια λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Η παιδική λογοτεχνία περιλαμβάνει όλα τα είδη του Λόγου, τον πεζό λόγο, την ποίηση και το θέατρο. Στην πεζογραφία ενυπάρχουν το μυθιστόρημα, το διήγημα, το παραμύθι και ο μύθος, η μικρή ιστορία, η νουβέλα και τα διάφορα ταξιδιωτικά.³

Τα βιβλία που προορίζονται για τα παιδιά πρέπει να έχουν σκοπό να τέρψουν το παιδί και παράλληλα να του μεταδώσουν με έμμεσο και ευχάριστο τρόπο γνώσεις και αλήθειες, αρχές και διάφορα μηνύματα, αποφεύγοντας κάθε είδους <<διδαχή>> με τη συστηματική της έννοια. Επίσης, είναι ανάγκη <<να είναι διαποτισμένα από αγάπη και κατανόηση, ανθρωπισμό και πίστη στα παιδικά βιώματα>>.⁴

<<Η Παιδική Λογοτεχνία έχει τη δυνατότητα και τον τρόπο να διαπλάθει το παιδί, τον αυριανό πολίτη του κόσμου και πρέπει γι'αυτό να θέτει υψηλούς στόχους, καλώντας για την υλοποίησή τους, όλους εκείνους που έχουν τις δυνατότητες να βοηθήσουν>>.⁵

Μάλιστα, ο μελετητής της παιδικής λογοτεχνίας, Αντώνης Δελώνης, τονίζει χαρακτηριστικά <<Η Παιδική Λογοτεχνία, ύστερα από πολλούς και σημαντικούς αγώνες επώνυμων συγγραφέων της ή Σωματείων που την εκφράζουν(Γ.Λ. Συντροφιά, Κύκλος Ε.Π.Β.) κατόρθωσε, ιδιαίτερα στο διάστημα 1975-1990, ν'αναδειχτεί σε αυτόνομο φιλολογικό κλάδο μέσα στον εθνικό κορμό της Ελληνικής Γραμματείας. Η Παιδική Λογοτεχνία δεν εκφράζεται μόνο από τα βιβλία και τους συγγραφείς που κινούνται στα όριά της. Είναι ένα πολυπρόσωπο σύνολο, το οποίο εκφράζεται από τους συγγραφείς, τους μελετητές και ερευνητές, τους εκδότες, τους εικονογράφους, εκφράζεται, κατά μια άλλη έννοια και από τους γονείς, την κρατική πολιτική

στο χώρο αυτό, τους διάφορους φορείς επίσημους ή ανεπίσημους, τα λογοτεχνικά σωματεία του χώρου της, τέλος, εκφράζεται κυρίως από το ίδιο το παιδί στο οποίο απευθύνεται>>. ⁶

Η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου τολμάει και μια καταγραφή ορισμένων <<σημείων αναγνώρισης>> των λογοτεχνημάτων για παιδιά. Αυτά αφορούν τη μορφή και το περιεχόμενο. Σχετικά με τη μορφή στα παιδικά αναγνώσματα, ο λόγος συνήθως είναι λιτός, η βωμολοχία και η ειρωνεία ^{επανέλαβε το} περιεχόμενό του αφορά συνήθως πραγματικές ή φανταστικές καταστάσεις, θέματα που απασχολούν άμεσα το παιδί, κοινωνικά θέματα, ιστορικά ή και σύγχρονα, οι περιγραφές είναι σύντομες αλλά καίριες, η αφήγηση άμεση και η οπτική γωνία είναι σχεδόν πάντα εκείνη του παιδιού. Οι χαρακτήρες διαγράφονται καθαρά, χωρίς όμως να δίνεται βάση στην ψυχογραφική τους παρουσίαση, πράγμα που διευκολύνει την ταύτιση των παιδιών με τους ήρωες. Σε σχέση με το περιεχόμενο, η πλοκή τίθεται σε ξεκάθαρο πλαίσιο, είναι έντονη και γρήγορη, υπάρχει η <<κάθαρση>> στο τέλος και μια αίσθηση ότι ο αναγνώστης είναι αντικείμενο αγάπης από το συγγραφέα. ⁷

Όσον αφορά τώρα το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, είναι είδος για το οποίο γίνεται πολύς λόγος στην εποχή μας και γνωρίζει τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα μεγάλη άνθηση. Με τις προσπάθειες που καταβάλλονται από τους ειδικούς φορείς για τη βελτίωσή του, στο περιεχόμενο και την εμφάνισή του, ολοένα και περισσότερο τραβά την προσοχή των ενηλίκων και κατά συνέπεια όλο και περισσότερο φτάνει στους αναγνώστες του, τα παιδιά. ⁸

Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο είναι το αισθητικά δικαιωμένο κείμενο που γράφεται από μεγάλους και απευθύνεται σε παιδιά και που πρωταρχικός του σκοπός είναι να τα φέρει σ'επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της τέχνης και ειδικότερα της λογοτεχνίας.

Μ'αυτά τα θέματα είναι σε θέση ν 'αγγίξει την παιδική ψυχή και πέρα από την αισθητική καλλιέργεια, να συντελέσει και στη γενικότερη αγωγή του παιδιού ως ανθρώπου. ⁹

Τα χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να έχει το σύγχρονο παιδικό βιβλίο σύμφωνα με τις ανάγκες και τις προτιμήσεις των παιδιών είναι : να μη λένε τα

βιβλία ψέματα στα παιδιά, να μη μυθοποιούνται άσκοπα καταστάσεις, να παρουσιάζονται με ειλικρίνεια οι ανθρώπινες σχέσεις, να αποφεύγονται τα στερεότυπα για τις σχέσεις των δυο φύλων, να μιλούν τα βιβλία για την ισότητα και την ειρήνη μεταξύ ανθρώπων και λαών, να μιλούν για την κοινωνική αδικία και την έλλειψη ελευθερίας, καθώς και για τις λάθος κατευθύνσεις που έχει πάρει η ανθρωπότητα, την απειλή από την κακή χρήση της τεχνολογίας, την υποδούλωση στη μηχανή και την απειλή του πολέμου. Σε γενικές γραμμές, τα βιβλία ^{να} προβληματίζουν τα παιδιά, να μη τους προσφέρουν έτοιμες λύσεις. Ν'αναζητούν την αλήθεια και να τους χαρακτηρίζει η αγάπη και όχι η βία και το μίσος.

Αναφορικά με την επιλογή του παιδικού βιβλίου, οφείλουμε να είμαστε αρκετά προσεκτικοί. Ό,τι γράφεται και κυκλοφορεί στο εμπόριο ασφαλώς δεν είναι ποιοτικά κατάλληλο για τα παιδιά. Τα βιβλία αποτελούν πνευματική τροφή για τους νεαρούς αναγνώστες και γι'αυτό είναι ανάγκη γονείς και εκπαιδευτικοί να δείξουν το ανάλογο ενδιαφέρον και να διαβάζουν οι ίδιοι προηγουμένως ένα βιβλίο, πριν το διαβάσει το παιδί. Εκτός του ότι θα αποκτήσουν προσωπική γνώμη για το βιβλίο, τους δίνεται και η ευκαιρία να συζητήσουν με το παιδί πάνω σ'αυτό. Μπορούν ακόμη να παρακολουθούν και κριτικές και παρουσιάσεις βιβλίων. Όπως άλλωστε υποστήριξαν και ο Γρηγόρης Ξενόπουλος και ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, πετυχημένο βιβλίο για παιδιά είναι εκείνο που διαβάζεται και από τους μεγάλους με ευχαρίστηση.

Συμπερασματικά, το παιδικό βιβλίο μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη σημερινή κοινωνία, γιατί βοηθώντας στην αγωγή των παιδιών, τα προετοιμάζει ώστε να γίνουν αργότερα σωστοί πολίτες και άνθρωποι και να θέσουν τις βάσεις για ένα καλύτερο μέλλον.

Υποσημειώσεις

- 1.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Συνοπτική ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας, Πανεπιστημιακές Εκδ. Θεσσαλίας, Βόλος 1999,σελ.17-33.
- 2.Αναγνωστόπουλος Βασίλης-Δελώνης Αντώνης: Παιδική λογοτεχνία και σχολείο, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988,σελ.15-17.Επίσης,μια άλλη συγγραφέας, η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου στο βιβλίο της <<Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας>> , εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990,σελ.138,ορίζει την παιδική λογοτεχνία ως εξής: Στην Παιδική Λογοτεχνία ανήκουν <<τα αισθητικώς δικαιωμένα κείμενα, τα πραγματικά λογοτεχνήματα και όχι το σύνολο των βιβλίων που κυκλοφορεί για παιδιά, όπου περιέχονται αναγνώσματα άσχετα με τη λογοτεχνία και κείμενα χαμηλής ποιότητας, με κύριο στόχο το εμπορικό κέρδος ή κάποια προπαγάνδα ή την ικανοποίηση κάποιας φιλοδοξίας του συγγραφέα>>.
- 3.Δελώνης Αντώνης: Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία,ό.π.,σελ.12-13.
- 4.Αναγνωστόπουλος Βασίλης - Δελώνης Αντώνης: Παιδική λογοτεχνία και σχολείο,ό.π.,σελ.17.
- 5.Δελώνης Αντώνης: Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία,ό.π.,σελ.9.
- 6.Δελώνης Αντώνης: Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο, εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991,σελ.7.
- 7.Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη: Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990,σελ.138-140.
- 8.Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη: Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987,σελ.11.
- 9.Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη: Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία,ό.π.,σελ.12.

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

Το παραμύθι αποτελεί μια από τις πρώτες μορφές Λόγου στον ανθρώπινο πολιτισμό. Η πρώτη πηγή του είναι η μάνα, που λέει παραμύθια στο παιδί της ,επιστρατεύοντας τις γνώσεις, την εμπειρία και τη φαντασία της με σκοπό να παρηγορήσει το βρέφος και να του διώξει τους φόβους του. Και ο άνθρωπος όμως είχε ανάγκη από παραμύθια, διότι διακατέχονταν από προκαταλήψεις και απορίες για όλα, εξαιτίας των δυσμενών συνθηκών κάτω από τις οποίες ζούσε στην αρχαιότητα.

Το παραμύθι συνεπώς έγινε λόγος παρηγορητικός (παραμυθία = παρηγοριά) και έκαναν και την εμφάνισή τους και οι παραμυθάδες, που ήταν τότε ίσως οι αρχηγοί μιας φυλής. Με τη στοματική παράδοση άρχισαν να διαδίδονται προφορικά τα παραμύθια και εμφανίστηκαν φυσικά πολλές παραλλαγές.

Αργότερα, στους προκλασικούς και κλασικούς χρόνους και στο μεσαίωνα, το παραμύθι γίνεται μέσο επικοινωνίας λαών και χωρών μέσω των επίσημων παραμυθάδων, οι οποίοι, συνοδεύοντας τη διήγησή τους με κιθάρα ή αυλό, λένε τα παραμύθια στις βασιλικές αυλές και σε λαϊκές συγκεντρώσεις.

Βέβαια, κατά τους μέσους και νεώτερους χρόνους, το παραμύθι αποκτά περισσότερο ψυχαγωγικό χαρακτήρα και επιδιώκει την αισθητική απόλαυση. Και αυτό γιατί εκλείπουν οι συνθήκες που το είχαν διαμορφώσει στην αρχή.

Το ενδιαφέρον για την καταγραφή και τη μελέτη λαϊκών παραμυθιών εμφανίζεται και εντείνεται στην Ευρώπη ανάμεσα στον 17^ο και 19^ο αιώνα. Έτσι, στη Γαλλία γράφει παραμύθια ο Περό, στη Ρωσία ο Τσούκοφ, στη Γερμανία οι αδελφοί Γκριμμ, στην Ιρλανδία ο Τζόναθαν Σουίφτ και στη Δανία ο μεγάλος παραμυθάς Χανς Κρίστιαν Άντερσεν. Στην Ελλάδα η κίνηση αυτή παρουσιάζεται γύρω στο 1850 , όπου πολλά παραμύθια δημοσιεύονται σε περιοδικά της εποχής και αναδεικνύονται σπουδαίοι λαογράφοι, όπως ο Νικόλαος Πολίτης, ο Στίλπωνας Κυριακίδης, ο Γεώργιος Μέγας, ο Δημήτριος Λουκάτος και στα χρόνια μας ο Μιχάλης Μερακλής, ο Ανδρέας Μιχαηλίδης-Νουάρος κ.ά.¹

Είναι λοιπόν ευνόητο ότι τα λαϊκά παραμύθια είναι η πιο πηγαία γλωσσική και λογοτεχνική παραγωγή ενός λαού , που καθρεφτίζουν την πνευματικότητα και την κοινωνική ζωή του και κατέχουν σημαντική θέση στη Λαογραφία.

Αποτελούν αυθόρμητη και βασική πνευματική εκδήλωση του λαού, την πιο γνήσια έκφρασή του και έχουν παγκόσμιο και καθολικό χαρακτήρα. Βέβαια, παρατηρούνται παραλλαγές από λαό σε λαό και από τόπο σε τόπο, οι οποίες είναι και αναπόφευκτες, καθώς η μετάδοση των λαϊκών παραμυθιών υπήρξε αποκλειστικά προφορική. Η αξία των λαϊκών παραμυθιών είναι μεγάλη, διότι αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, διαβάζονται με ενδιαφέρον απ' όλους, μικρούς και μεγάλους και χωρίζονται σε γνήσια λαϊκά παραμύθια και σε διασκευασμένα λαϊκά.²

Οι διασκευές είναι μια απαραίτητη και θετική επέμβαση στο περιεχόμενο και τη μορφή των λαϊκών παραμυθιών, με στόχο να τα καταστήσουν παιδικό ανάγνωσμα, να γίνουν πιο προσιτά στα παιδιά από γλωσσική και παιδαγωγική σκοπιά.⁴ Επεμβαίνουν στην έκταση του παραμυθιού, παραλείπονται οι σκηνές βίας, αποφεύγονται οι χυδαιότητες, η αφήγηση είναι λιτή και κατανοητή, αλλάζει ο τίτλος του παραμυθιού, αποχρωματίζονται ήρωες και μυθικά τέρατα κ.ά.⁵ Γιατί τα παραμύθια που είναι απλά, απασχολημένα από βιαιότητες και έχουν πρωταγωνιστές ζώα και πουλιά αρέσουν περισσότερο. Το ίδιο ισχύει και για τα αστεία και μαγικά παραμύθια.⁶ Οι διασκευές πάντως απαιτούν εξάσκηση, γνώση και υπευθυνότητα τόσο ως προς το έργο που κάποιος διασκευάζει όσο και ως προς τους μικρούς αναγνώστες.⁷

Τα παραμύθια επομένως πριν γίνουν αποκλειστικά παιδικό ανάγνωσμα, προορίζονταν αρχικά για τους μεγάλους. Αναμφίβολα, αποτελούν τα πιο κατάλληλα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά, γιατί σαγηνεύουν και εκφράζουν την ψυχή τους. Ταξιδεύουν τους αναγνώστες τους σε φανταστικούς κόσμους, δίνουν ψυχή στα άψυχα, μιλούν για ανθρώπινες σχέσεις, είναι διαχρονικά, αλληγορικά και επαναφέρουν πάντα την ηθική τάξη των πραγμάτων. Οι ήρωές τους είναι συνήθως άνθρωποι (βασιλιάδες, βασίλισσες, νεράιδες, μάγισσες, νάνοι, γίγαντες κ.ά.), ζώα, πουλιά, δέντρα και φανταστικά όντα και τα παραμύθια δίνουν τις περισσότερες φορές ένα μήνυμα ζωής και αγάπης.⁸

Όπως αναφέρθηκε, τα παραμύθια, αυτό το είδος λαϊκής παραδοσιακής δημιουργίας, διέσωσαν και διέδωσαν ως τις μέρες μας οι παραμυθάδες και οι παραμυθούδες και αργότερα ασφαλώς οι λαογράφοι που τα κατέγραψαν. Οι λαϊκοί αφηγητές, αυτοί οι αληθινοί τεχνίτες του λαϊκού λόγου, ήταν κατά

κανόνα γέροι και γριές στα χωριά , άνθρωποι αγράμματοι , που έκαναν δημόσιες αφηγήσεις στο φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον τους , κάποτε και με αμοιβή (σε είδος π.χ. ρούχα ή τρόφιμα). Γνώριζαν ότι επιτελούν έργο κοινωφελές και χρήσιμο , γι' αυτό αν και είχαν εμπιστοσύνη στο έμφυτο ταλέντο τους , φρόντιζαν πάντα την αφήγησή τους. Δημιουργούσαν μόνο μέσα σε ατμόσφαιρα ευχάριστη που να εμπνέει εμπιστοσύνη.

Ο αφηγητής κάθονταν καλά στη θέση του , συνήθως σε χαμηλό κάθισμα (μπάσι, σκαμνί) , έφτιαχνε τα ρούχα του (το μαντίλι , το σακάκι κ.ά.) , κοίταζε μια φορά το γύρω χώρο και ξεκινούσε τη διήγησή του.⁹ Ο λόγος των παραμυθιών ήταν κυρίως απλός και ευφρόσυνος , η διάθεση τους φιλική και η σκέψη τους ήρεμη , καθώς κατείχαν τη σοφία της ζωής.¹⁰

Η λαϊκή δημιουργία συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ανθεί και το έργο της λαϊκής τέχνης , το παραμύθι. Αυτό υπήρχε παλιά γιατί ικανοποιούσε κάποιες ανάγκες της κοινότητας. Σήμερα , που άλλαξαν οι συνθήκες ζωής , υπάρχουν δυστυχώς ελάχιστοι παραμυθάδες. Το παραμύθι έχασε το ζωτικό του χώρο , που ήταν οι μακριές νύχτες του χειμώνα , όπου μόνη συντροφιά για την οικογένεια και τις άλλες ομάδες ήταν η αφήγηση παραμυθιών , τα τραγούδια , τα ανέκδοτα και οι ιστορίες. Ο τρόπος ψυχαγωγίας των ανθρώπων διαφοροποιήθηκε με την εισβολή της τεχνολογίας και την αστικοποίηση . Τώρα υπάρχουν τα Μ.Μ.Ε. , το ραδιόφωνο και η τηλεόραση , υπάρχει το τηλέφωνο και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές , που καθιστούν το άτομο παθητικό δέκτη και καλύπτουν τα διάκενα της μοναξιάς του. Όπως αναφέρει και ο Μ.Γ. Μερακλής <<Το παραμύθι διοχετεύθηκε μέσα σε άλλα είδη , τρύπωσε κάτω από άλλες μορφές. Κυρίως στα είδη των κινηματογραφικών φιλμς <<γουέστερν>> και στα λεγόμενα <<αστυνομικά>> ή τα <<φανταστικά>> έργα>>.¹¹ Η αφήγηση περιορίστηκε στα στενά οικογενειακά πλαίσια και οι γνήσιοι παραμυθάδες όλο και λιγοστεύουν και μ' αυτούς σβήνει και η προφορική λαϊκή μας παράδοση , αφού παλαιότερα οι μορφές πολιτισμικής δημιουργίας ήταν κατά βάση προφορικές.

Θα λέγαμε ότι το λαϊκό παραμύθι θεωρείται δημιούργημα του ανώνυμου παραμυθά, είναι ένα έργο συλλογικό , διαχρονικό , μεταφερόμενο ως εμάς με όλες τις πιθανές παραλλαγές του. Είναι μια διήγηση φτιαγμένη με ποιητική φαντασία , προερχόμενη από τον κόσμο του μαγικού και του υπερφυσικού ,

που δεν υπόκειται στους νόμους της λογικής και της πραγματικότητας και την ακούν με ευχαρίστηση μικροί και μεγάλοι , έστω και αν δε τη θεωρούν πιστευτή . Στο παραμύθι υπάρχει ένας κόσμος , όπου όλα τα αδύνατα μπορούν να πραγματοποιηθούν . Οι άνθρωποι που τα διηγούνται , οι απλοί παραμυθάδες θέλουν μ' αυτά να εξωραϊσουν , να ψυχαγωγήσουν τον κόσμο και να τον μεταφέρουν κάπου αλλού , μακριά από τις δυσκολίες και τη σκληρότητα της ζωής.¹²

Όσον αφορά την ταξινόμηση των παραμυθιών, διακρίνουμε τρεις προτάσεις :κατά κατηγορίες, κατά υποθέσεις και κατά ζεύγη. Σύμφωνα με την πρώτη ταξινόμηση , ο Wundt προτείνει το διαχωρισμό των παραμυθιών σε μυθολογικά παραμύθια-μύθοι , καθαρά μαγικά παραμύθια , βιολογικά παραμύθια και μύθοι , καθαροί μύθοι για ζώα , παραμύθια για την <<προέλευση>> , αστεία παραμύθια και μύθοι και ηθικοί μύθοι. Σύμφωνα με τη δεύτερη μεθοδολογία , τα παραμύθια χωρίζονται σε μύθους ζώων , καθαρά παραμύθια , ευτράπελες διηγήσεις και κλιμακωτά παραμύθια. Και τέλος, κατά ζεύγη ο Propp διαιρεί τα παραμύθια σε τέσσερις κατηγορίες, με κριτήριο αν υπάρχουν τα ζεύγη <<πάλη-νίκη>> του ήρωα και <<πρόβλημα-λύση>>.Δηλαδή,εξέλιξη του θέματος μέσω του ζεύγους<<πάλη-νίκη>> , εξέλιξη μέσω του ζεύγους <<πρόβλημα-λύση>>,εξέλιξη μέσω και των δυο ζευγών και εξέλιξη χωρίς και τα δυο.¹³

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού αποτελούν η φαντασία, η μαγεία που κάνει τα αδύνατα δυνατά, το όνειρο, το υπερλογικό (όλα μοιάζουν λογικά),το υπερχρονικό και υπερτοπικό (το παραμύθι ξεπερνά τα όρια του χρόνου και του χώρου),η παγκοσμιότητά του(το ότι είναι δηλαδή μια διαχρονική και διεθνική φυσιογνωμία),ο ψυχαγωγικός του χαρακτήρας και η σύγκρουση χαρακτήρων(αντίθετοι πάντα χαρακτήρες π.χ. καλός-κακός, φτωχός-πλούσιος, άσχημος-όμορφος)και καταστάσεων με κυριότερη αυτή του πέματος με την αλήθεια.

<<Η αφήγηση γίνεται ενδιαφέρουσα όχι μόνο γιατί οι αφηγητές κατέχουν την τεχνική της δομής, τον τρόπο της δόμησης ενός παραμυθιού, αλλά και γιατί χρησιμοποιούν με επιτυχία τα ανάλογα υφολογικά στοιχεία>>¹⁴,τα γλωσσικά δηλαδή στοιχεία που αφορούν το ύφος, τον τρόπο που μιλάμε, όπως είναι τα επίπεδα αφηγηματικού λόγου, η ηχογλώσσα, η μιμική, τα επιφωνήματα, οι παύσεις, ο διάλογος, η εκφραστική λιτότητα, η υπερβολή, η

αλληγορία, η περιγραφή ηρώων, η περιγραφή τόπων, η ελευθεροστομία, το χιούμορ, οι σκηνές βίας, η χρήση αριθμών, η διάρκεια και η έκταση και η γνωμική διάθεση. Αυτά τα στοιχεία κάνουν πιο αναπαραστατική τη διήγηση και τα έχουν ενστερνισθεί εντελώς αυθόρμητα και ασυναίσθητα οι λαϊκοί παραμυθάδες.

Με τον όρο <<επίπεδα αφηγηματικού λόγου>> εννοούμε την αλλαγή του ύφους, του τόνου, της έκφρασης και της γλώσσας του αφηγητή όταν προσποιείται τους ήρωές του (αλλιώς θα προσφωνήσει το βασιλιά και αλλιώς θα κάνει ότι μιλάει ο πιστός, συνήθως, υπηρέτης του) ή όταν κάνει να μιλούν τα ζώα. Η διήγηση φυσικά γίνεται στη διάλεκτο του αφηγητή. Με τον όρο <<ηχογλώσσα>> εννοούμε την ικανότητα των αφηγητών να μιμούνται φυσικούς ήχους (καλπασμό αλόγου, χτύπημα πόρτας), στη μιμική ο αφηγητής μιμείται φωνές πουλιών και ζώων, τα επιφωνήματα δηλώνουν το θαυμασμό και την έκπληξη και συνοδεύονται πολλές φορές από χειρονομίες και εκφράσεις του προσώπου και άλλες φορές ο αφηγητής κάνει παύσεις στα κατάλληλα σημεία ώστε να δώσει έμφαση σ' ένα γεγονός ή να βοηθήσει τους ακροατές να φανταστούν. Χρησιμοποιείται και ο διάλογος (σύντομος, συνήθως σε πρώτο ενικό πρόσωπο ιστορικού ενεστώτα) που αποτελεί θεατρικό στοιχείο στην αφήγηση και την κάνει πιο ζωντανή. Ο λαϊκός αφηγητής εκφράζεται απλά αλλά ουσιαστικά, χρησιμοποιεί σπάνια επίθετα και μπορεί να πει με πολύ λίγα λόγια πολλά πράγματα. Χρησιμοποιεί επίσης και την υπερβολή, εφόσον οι ήρωες κινούνται σ' έναν μαγικό κόσμο όπου δεν υπάρχει μέτρο, όλα είναι κατορθωτά και ισχύει ο νόμος των αντιθέσεων και η αιώνια πάλη του Καλού με το Κακό. Υφολογικό στοιχείο αποτελούν και οι αλληγορίες, πίσω από τις οποίες κρύβονται συχνά αλήθειες της ζωής. Οι αφηγητές με τις αλληγορίες δοκιμάζουν και τη νοημοσύνη των ακροατών τους.

Οι ήρωες περιγράφονται με λιτό τρόπο και γίνεται λόγος για την εξωτερική τους εμφάνιση και όχι για την προσωπικότητά τους, δηλαδή δεν αναλύονται και απλή και απέριτη είναι και η περιγραφή τόπων, ένα ή δυο επίθετα αρκούν για να χαρακτηρίσουν το χώρο. Ακόμη, οι παραμυθάδες εκφράζονται ελεύθερα και αυθόρμητα, χωρίς αναστολές, όταν είναι μεταξύ τους και δεν παρευρίσκονται παιδιά στην αφήγηση. Το χιούμορ στις αφηγήσεις είναι περιορισμένο, αλλά πηγαίο και αποτέλεσμα κάποιων γεγονότων που περιγράφονται. Στα λαϊκά παραμύθια συναντούμε και βιαιότητες και

θηριωδίες, στο τέλος όμως πάντα δικαιώνεται ο καλός και τιμωρείται ο κακός. Η ηλικία των ηρώων αναφέρεται όταν αυτοί είναι παιδιά, έφηβοι ή γέροι και χρησιμοποιούνται πάντα οι μονοί αριθμοί(το 3, το 5 και το 7 π.χ.<<Τα εφτά κατσικάκια>>, <<Τα τρία γουρουνάκια>>) και το 40 π.χ. 40 δράκοι. Η διάρκεια και η έκταση ενός παραμυθιού εξαρτάται από την ώρα, το χρόνο αφήγησης, τον τύπο του αφηγήματος και τη διάθεση του αφηγητή και των ακροατών του. Ο παραμυθός συντομεύει ή επεκτείνει τη διήγηση ανάλογα με τα μηνύματα που προσλαμβάνει από το κοινό του. Τέλος, παρατηρούμε και μια γνωμική διάθεση εκ μέρους του αφηγητή, ο οποίος παρεμβάλλει γνώμες δικές του ή αποφθέγματα λαϊκής σοφίας.¹⁵

Όσον αφορά τη διάρθρωση, τα δομικά δηλαδή στοιχεία του παραμυθιού, αυτά είναι η δομή του, η αρχή του, οι παρεμβολές, η περιπέτεια, οι επαναλήψεις, τα κοινά μοτίβα, οι μεταμορφώσεις, η αναγνώριση και το τέλος του παραμυθιού. Σχετικά με τη δομή, το παραμύθι πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος και το κύριο μέρος του αποτελείται από τρία κατά κανόνα επεισόδια(μοτίβα). Κάθε επεισόδιο περιέχει λεπτομέρειες, επαναλήψεις και περιπέτειες για τον ήρωα. Ο παραμυθός δηλώνει την έναρξη του παραμυθιού με την κλασική φράση <<Μια φορά και έναν καιρό>> ή έμμετρα π.χ. <<Κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη δώσ' της κλότσο να γυρίσει παραμύθι ν' αρχινήσει και την καλή σας συντροφιά να την καλησπερίσει>> ή <<Παραμύθι μύθι μύθι το κουκί και το ρεβίθι>>. Κάθεται σε χαμηλό κάθισμα και η φωνή του είναι σιγανή και υποβλητική για να δημιουργήσει την κατάλληλη ατμόσφαιρα. Ο παραμυθός κάνει και παρεμβολές στη διήγηση, προκειμένου να εξηγήσει, να πει τη γνώμη του και να κάνει κριτική.

Η περιπέτεια αποτελεί συχνό δομικό στοιχείο των παραμυθιών, που συνδέεται με την τύχη του ήρωα, ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει πολλές δοκιμασίες. Στο παραμύθι έχουμε και επαναλήψεις (και έμμετρες) π.χ. λογότυποι, αινίγματα, κυρίως σκόπιμες για να τονιστούν και να αφομοιωθούν καλύτερα κάποια σημεία. Συναντούμε επίσης και κοινά μοτίβα με άλλες ιστορίες, με τη μυθολογία και με αρχαιοελληνικές αφηγήσεις(π.χ. η έκθεση βρέφους στο ποτάμι) και έχουμε και μεταμορφώσεις, λόγου χάρη ανθρώπου σε ζώο, πουλί, ψάρι, μυθικό τέρας(όπως ο πρίγκιπας που είχε γίνει βάτραχος). Ακόμη, ένα άλλο δομικό στοιχείο είναι η αναγνώριση, η οποία συμβαίνει όταν εμφανίζονται κάποια σημάδια (π.χ. ένα αντικείμενο) ή

εξωτερικά χαρακτηριστικά. Στα μαγικά παραμύθια η αναγνώριση γίνεται από μαγικά λόγια ή μαγικά αντικείμενα. Το τέλος των παραμυθιών είναι πάντα ευχάριστο και αισιόδοξο, επέρχεται συνεπώς η αριστοτελική <<κάθαρση>> της αρχαίας τραγωδίας και το παραμύθι κλείνει προπαντός με τη φράση<<Κι έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα>>.Αυτή η κατακλείδα είναι σκόπιμη, γιατί το παραμύθι επιδιώκει να καλλιεργήσει στα παιδιά το όνειρο, τη φαντασία, την ελπίδα, την πίστη στο Καλό και τη νίκη του. Για τις δυσκολίες και τα εμπόδια που υπάρχουν στη ζωή μιλούμε μέσα στο παραμύθι και όχι στο τέλος. Το τέλος είναι χαρούμενο, οι καλοί δικαιώνονται και ισχύει η ισορροπία και η ηθική τάξη των πραγμάτων.¹⁶

Δε θα έπρεπε ωστόσο να παραλείψουμε ότι έχει ασκηθεί κριτική στα λαϊκά παραμύθια αναφορικά με το περιεχόμενό τους. Και αυτό για πολλούς λόγους, γιατί σήμερα έχουν διαφοροποιηθεί οι κοινωνικές συνιστώσες, η δομή της κοινωνίας, οι βασιλιάδες και οι άρχοντες που συμβολίζουν την εξουσία αποτελούν αναχρονιστικά πρότυπα για την εποχή μας και οι ήρωες, ο κόσμος και τα θέματα των παραμυθιών δεν έχουν καμιά σχέση με τη σύγχρονη πραγματικότητα της ζωής, με αποτέλεσμα να δίνουν μια παραμορφωτική εικόνα του κόσμου, να αποπροσανατολίζουν το παιδί, να μη το βοηθούν να αντιμετωπίσει τις διάφορες δυσκολίες του και να το οδηγούν στο άγχος, το παράλογο και την υπερβολή.

Επιπλέον, τα παραμύθια έχουν κατηγορηθεί ότι προκαλούν φοβίες στα παιδιά(το παραμύθι π.χ. <<Χάνσελ και Γκρέτε>> που εγκαταλείπουν οι γονείς τα παιδιά τους στο δάσος),ότι περιέχουν σκληρότητες που είναι ακατάλληλες για παιδιά, ότι κάνουν λόγο για κοινωνική διαστρωμάτωση και διακρίσεις(άρχοντες-δούλοι, φτωχοί-πλούσιοι) και ότι ενισχύουν τη δημιουργία προκαταλήψεων και στερεότυπων, αφού παρουσιάζουν πάντα π.χ. τη μητριά σαν μια κακή γυναίκα, τον άντρα σαν γενναίο πολεμιστή και τη γυναίκα σαν πεντάμορφη κ.ά.

Παρόλ' αυτά η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι μεγάλη. Αποτελεί απαραίτητο μέσο φυγής του παιδιού, που το ταξιδεύει σ' ένα θαυμαστό κόσμο, διαφορετικό από το δικό του. Ακόμη, το παιδί αποκτά εμπειρίες, οι οποίες, έστω και αν δεν είναι ρεαλιστικές, περιέχουν στοιχεία χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ύπαρξης. Οι έντονες αντιθέσεις και οι ακρότητες που υπάρχουν συντελούν στο να βιώσει το παιδί κάποια πράγματα,

συμπάσχοντας νοερά με τον ήρωα, να αντιληφθεί το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, να αναπτύξει την κριτική σκέψη και με τη νίκη του καλού, να γεννηθεί μέσα του η ελπίδα και η αισιοδοξία για τη ζωή του. Περνούν επίσης συμπεριφορές μέσα από το παραμύθι, όπως το θάρρος, η εμπιστοσύνη, η προθυμία του ήρωα για βοήθεια από νεράιδες κ.ά., έστω και αν όλα κινούνται στο χώρο του φανταστικού. Τέλος, το παραμύθι αναπτύσσει τη φαντασία του παιδιού και το κάνει περισσότερο δημιουργικό σε όλες τις εκδηλώσεις και τις δραστηριότητές του, εφόσον η φαντασία χρειάζεται, είναι πλέον αναγκαία σε ό,τι και αν σκοπεύουμε να κάνουμε.

Υποσημειώσεις

- 1.Δελώνης Αντώνης: Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο, εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991,σελ.60-62.
- 2.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο(1945-1958),εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991,σελ.81.Σχετικά με τις παραλλαγές, ο Μ.Γ. Μερακλής στο βιβλίο του <<Τα παραμύθια μας>> εκδ. Κωνσταντινίδη , Θεσσαλονίκη 1973,σελ.50 σημειώνει την ομοιότητα που υπάρχει ουσιαστικά στις διηγήσεις παρά τις μικρές ή μεγάλες φαινομενικά παραλλαγές και λέει ότι αυτή <<οφείλεται, σύμφωνα με τη θεωρία της πολυγενεσίας, στην ίδια την ψυχή του ανθρώπου, η οποία, στις βασικές ιδιότητές της, δε διαφέρει από λαό σε λαό, είναι η ίδια στα διάφορα γεωγραφικά πλάτη και μήκη του πλανήτη μας>>.
- 3.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο(1945-1958),ό.π.,σελ.86.
- 4.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999,σελ.157.
- 5.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Η ελληνική παιδική λογοτεχνία. . . . . ,ό.π.,σελ.86.
- 6.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό. . . . . ,ό.π.,σελ.138.
- 7.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό. . . . . ,ό.π.,σελ.157.
- 8.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Η ελληνική παιδική λογοτεχνία. . . . . ,ό.π.,σελ.83-84.
- 9.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997,σελ.25.Για τους παραμυθάδες κάνει λόγο και ο Δημήτριος Λουκάτος στο βιβλίο της Κούλας Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου<<Η τέχνη της αφήγησης>> , εκδ. Πατάκη , Αθήνα 1997,σελ.18:<<Μπροστά πάντα σ'ένα ακροατήριο που του υπολογίζεται σοβαρά η πνευματική κρίση, το γλωσσικό αισθητήριο και η πολιτιστική πείρα , ο λαϊκός αφηγητής είναι υποχρεωμένος να φροντίσει το θέμα του, να φτιάξει το λόγο του και να πετύχει τη συγκίνηση , διδακτική ή ψυχαγωγική , που επιδιώκει>>.

10.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού,ό.π.,σελ.11.

11.Μερακλής Μ.Γ.:Τα παραμύθια μας, εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1973,σελ.42.

12.Μερακλής Μ.Γ.: Τα παραμύθια μας , ό.π.,σελ.15-17.

Στο ίδιο θέμα αναφέρεται και ο Αντώνης Δελώνης στο βιβλίο του <<Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο>>,εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991,σελ.62-63,όπου λέει ότι συμφωνεί με τη διάκριση που κάνει ο Δημήτριος Λουκάτος στα παραμύθια σε:<<Μαγικά(ή ξωτικά) , σε διηγηματικά (ή περιπέτειας),σε θρησκευτικοθεματικά(ή συναξαρικά δηλαδή βίοι αγίων) , σε συμβουλευτικά(και διδακτικά),σε ευτράπελα (αστεία ή και περιπαικτικά),σε αινιγματικά, κλιμακωτά, νοηματικά. Σε μια απλούστερη διάκριση (Aarne and Tompson) :μαγικά , διηγηματικά , θρησκευτικά>>.

13.Αυδίκος Ευάγγελος: Το λαϊκό παραμύθι , εκδ. Οδυσσέας , Αθήνα 1994 , σελ.71-101.

14.Αναγνωστόπουλος Βασίλης:Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού , εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997,σελ.29.

15.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού , ό.π.,σελ.29-42.

16.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού , ό.π.,σελ.43-56.

ΤΟ ΕΝΤΕΧΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

Το έντεχνο παραμύθι είναι το παραμύθι των λογοτεχνών, το επώνυμο παραμύθι που γράφουν οι συγγραφείς μας και το οποίο δεν επιδέχεται κανενός είδους επέμβαση ή αλλαγή στο κείμενο. Βέβαια, μ' αυτόν τον ορισμό δεν εννοούμε ότι το λαϊκό παραμύθι είναι ανώνυμο, αλλά το λαϊκό παραμύθι είναι δημιούργημα του λαού, της φυλής, γι' αυτό και παρουσιάζονται πολλές παραλλαγές αλλά και ομοιότητες παραμυθιών από λαό σε λαό και από τόπο σε τόπο, ενώ το έντεχνο είναι το προσωπικό δημιούργημα του συγγραφέα και αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του. Σκοπός του (όπως και του λαϊκού παραμυθιού) είναι η τέρψη, που πετυχαίνεται με την ικανοποίηση προσωπικών ή συλλογικών κοινώς αποδεκτών αισθητικών επιλογών.

Χωρίς αμφιβολία οι λογοτέχνες δανείζονται πολλά στοιχεία από το λαϊκό μας παραμύθι, μιμούνται τη λαϊκή τέχνη και τις τεχνικές των παραμυθάδων. Έχουν επηρεαστεί από το λαϊκό παραμύθι στην τεχνοτροπία, το ύφος, τη δομή, τα επεισόδια, τα πρόσωπα, την έναρξη ή την κατακλείδα. Γι' αυτό το λόγο παρατηρούνται σε παραμύθια των λογοτεχνών διακειμενικές επιδράσεις και λαϊκοί αφηγηματικοί τρόποι, όπως η τριπλή επανάληψη, ο νόμος της αντίθεσης, ο νόμος της επίτασης, η κλιμακωτή ή αλυσιδωτή διατύπωση κ.ά. Ο ανώνυμος επομένως λαός παραμένει ο πρώτος δάσκαλος του είδους.¹

Ειδικότερα, συναντούμε σε σύγχρονα κείμενα κοινούς αφηγηματικούς τρόπους (π.χ. η κλιμακωτή διατύπωση, η αφήγηση σε ευθύ και πλάγιο λόγο, ο διάλογος, οι παρεμβολές) και βασικές αφηγηματικές λειτουργίες (π.χ. η απαγόρευση, η παράβαση, η δοκιμασία, η μεταμόρφωση). Έτσι, βρίσκουμε και στην επώνυμη παιδική λογοτεχνία κλιμακωτά αφηγήματα, πεζά ή έμμετρα με αυξητική ή μειωτική ακολουθία και βρίσκουμε αφηγηματικούς τρόπους που διαμορφώνουν την αισθητική του παραμυθιού, όπως επανάληψη – παραλλαγή, ένταση – χαλάρωση, σύνθεση αντιθέσεων, το καθαρό περίγραμμα, οι ορισμένοι αριθμοί (3, 7, 12, 40, 100), δράση, τυπική έναρξη και κατακλείδα.²

Μάλιστα, σύμφωνα με τον Μ. Γ. Μερακλή «το νεότερο παραμύθι είναι ένα θαυμάσιο ντοκουμέντο για την πολιτιστική εξέλιξη του ανθρώπου, γιατί, λόγω της συντηρητικότητας που το διακρίνει, διαφύλαξε, έστω και κάποτε παραλλαγμένες, μορφές της πανάρχαιας σκέψης».³

Γενικά, η οικειοποίηση αυτή των λογοτεχνών με αφηγηματικούς τρόπους που χαρακτηρίζουν την αισθητική των λαϊκών παραμυθιών έχει ευεργετικά αποτελέσματα γιατί πρώτον διασώζονται σε σύγχρονα κείμενα βασικά στοιχεία της λαϊκής παραμυθιακής τέχνης και δεύτερον με τη σύζευξη λαϊκών και λόγιων αφηγηματικών στοιχείων δημιουργούνται προϊόντα όχι μόνο λαϊκότροπα αλλά και πρωτότυπα, με νέο αφηγηματικό χαρακτήρα.⁴

Οι ομοιότητες επομένως ανάμεσα στα λαϊκά και στα έντεχνα παραμύθια οφείλονται στο ότι οι λογοτέχνες μας έχουν πάρει πολλά στοιχεία από το λαϊκό παραμύθι και την τέχνη των παραμυθάδων. Εξάλλου, ένας καλός συγγραφέας είναι παραμυθάς (μυθοποιός)⁵. Οι λογοτέχνες είτε αντλούν υλικό από την παράδοση και προσθέτουν και στοιχεία και ιδέες δικές τους, που χαρακτηρίζουν την εποχή τους και τα προβλήματά της, δομούν δηλαδή το παραμύθι πάνω στα γνωστικά πρότυπα του παραδοσιακού παραμυθιακού λόγου είτε δημιουργούν κάτι εντελώς καινούριο, που κρατά μόνο τα πολύ βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκού παραμυθιού, όπως το μαγικό, το φανταστικό, τον ηθικό κώδικα και κατά τα άλλα εκφράζει απόλυτα την εποχή του. Έτσι, τα σύγχρονα παραμύθια είτε εισάγουν νέα στοιχεία στα παραδοσιακά πλαίσια, είτε παρουσιάζουν χαρακτήρες παραδοσιακών παραμυθιών σε σύγχρονες κωμικές πολλές φορές καταστάσεις, είτε κρατούν το μαγικό στοιχείο και διαπραγματεύονται παράλληλα σύγχρονα θέματα, διαπλάθουν σύγχρονους χαρακτήρες. Ο βασικός παραδοσιακός κώδικας συνεχίζει να ισχύει.

Παρατηρούνται βέβαια και κάποιες διαφορές μεταξύ λαϊκού και έντεχνου παραμυθιού. Τα στοιχεία αυτά που διαφοροποιούν το έντεχνο παραμύθι ανάγονται σε κοσμογονικές και άλλες αλλαγές, όπως το ότι έχει αλλάξει η δομή της κοινωνίας μας και στην κοινωνία αυτή, αναφέρεται και το σύγχρονο παραμύθι, έχουν αποδυναμωθεί στο λεγόμενο «πολιτισμένο κόσμο» τα σύμβολα της θεϊκής και κοσμικής εξουσίας (βασιλιάδες, άρχοντες), εκλείπει η κοινωνική διαστρωμάτωση και η ταξική κοινωνία, επικρατεί η τάση για εξισορρόπηση, κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη και προβάλλεται πλέον

στα παραμύθια ένας κόσμος προβληματισμού (π.χ. θέματα όπως η ειρήνη, το οικολογικό) και κάνουν την εμφάνισή τους και νέοι ήρωες όπως αστροναύτες, σούπερμαν, ρομπότ, διαστημάνθρωποι, γιατί οι ήρωες του λαϊκού παραμυθιού (δράκοι, μάγισσες) απέχουν από το σημερινό κόσμο και τα παιδιά που αναζητούν την ταύτιση με τους ήρωες, δεν μπορούν να την πετύχουν προφανώς στα λαϊκά παραμύθια. Αυτή η αντικατάσταση ηρώων δεν αλλάζει ουσιαστικά τη βιωματική σχέση παιδιού – ακροατή και παραμυθά. Έχει αλλάξει όμως η ηθική, επικρατούν δηλαδή σήμερα οι ευφείς και οι ικανοί και όχι αυτοί που έχουν μαγικές λύσεις⁶.

Οι κύριες τάσεις του σύγχρονου ή έντεχνου παραμυθιού είναι ότι αποφεύγεται ο μαγικός και αφελής κόσμος, ελάχιστα στοιχεία κρατά από τη μαγική ατμόσφαιρα των λαϊκών παραμυθιών, αποφεύγονται οι βιαιότητες και οι θηριωδίες, κυριαρχεί η αταξική κοινωνία και στις φανταστικές ιστορίες συναντούμε επιτεύγματα της τεχνολογίας, όπως διαστημόπλοια, πυραύλους και κομπιούτερς. Το σύγχρονο παραμύθι έχει ως πυρήνα του τη μηχανή, τον κόσμο της τεχνολογίας και του διαστήματος. Διότι δεν είναι πλέον η φύση που απειλεί τον άνθρωπο, αλλά η αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας, το απάνθρωπο περιβάλλον που αυτός δημιούργησε, η μόλυνση του περιβάλλοντος και τα προβλήματα στο οικολογικό σύστημα⁷. Οι ήρωες του έντεχνου παραμυθιού είναι πιο «σύγχρονοι» π.χ. διαστημικά τέρατα, τρελοί επιστήμονες, καλλιεργείται η προβληματική πάνω στα σύγχρονα ζητήματα, όπως φυσικό περιβάλλον, αστυφιλία, το τέλος είναι σχεδόν πάντα αισιόδοξο και έχουμε και την πάλη του καλού με το κακό με την τελική δικαίωση του πρώτου. Το ύφος και η πλοκή του είναι απλά, ο τόνος του πιο παιδικός και η έκτασή του πιο σύντομη. Το έντεχνο παραμύθι προορίζεται για ανάγνωση, ενώ το λαϊκό κυρίως για προφορική αφήγηση⁸. Τέλος, κυρίαρχο στοιχείο των έντεχνων παραμυθιών αποτελεί η εικονογράφηση, ζούμε στην εποχή της εικόνας, με αποτέλεσμα το κείμενο να είναι τελείως συμβατικό και η εικόνα να μοιάζει να το εξαφανίζει. Τη διηγηματική παραστατικότητα των παλιών παραμυθιών έχει αντικαταστήσει πλέον η εικόνα.

Όσον αφορά τη θεματική τους, αυτή καλύπτει σχέσεις ανθρώπων και ζώων, το φυσικό περιβάλλον, το δάσος, το οικολογικό, την ειρήνη, τα ζώα και τα πουλιά, διαπροσωπικές οικογενειακές σχέσεις (π.χ. διαζύγιο), τη ζωή του παιδιού στην οικογένεια και στο σχολείο, κοινωνικές συγκρούσεις και

κοινωνικά φαινόμενα (π.χ. ναρκωτικά, βία) και υπάρχουν και παραμύθια που καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα γνώσεων και έχουν πληροφοριακό χαρακτήρα, δηλαδή να γνωρίσουν τα παιδιά κατακτήσεις της επιστήμης, πλανήτες, διάφορα μέρη του κόσμου κ.ά. Οι νεράιδες, οι δράκοι και οι πρίγκιπες έχουν αντικατασταθεί από ρομπότ, λογής μηχανές και εξωγήινα όντα.⁹

Υπάρχουν πολλές κατηγορίες σύγχρονων παραμυθιών, όπως ελληνικά λαϊκά και ξένα διασκευασμένα, λαϊκότροπα, μεταφρασμένα, πρωτότυπα, ευτράπελα, θαλασσινά, χειμωνιάτικα, κλασικά, εικονογραφημένα, παραμύθια για νήπια, για παιδιά πρωτοσχολικής και μέσης σχολικής ηλικίας.¹⁰ Ο Β. Δ. Αναγνωστόπουλος στο βιβλίο του «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο» τονίζει ότι «συνήθως τα πιο κατάλληλα παραμύθια είναι όσα μιλούν για πουλιά, νεράιδες, ζώα προσωποποιημένα και κωμικές καταστάσεις. Επίσης, τα σύγχρονα παραμύθια αναφέρονται και στα σύγχρονα προβλήματα: μόλυνση, περιβάλλον, ανθρώπινες σχέσεις, τεχνολογία κ.ά.».¹¹

Αξιόλογα έργα για παιδιά έχουν γράψει πολλοί συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας μας, όπως η Αρσινόη Παπαδοπούλου, ο Δημοσθένης Ανδρεάδης και η Πηνελόπη Δέλτα (έγραψε π.χ. το «Παραμύθι χωρίς όνομα» κατά την πρώτη εικοσαετία του 20ου αιώνα). Κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία (1950 – 1960) ξεχωρίζουν η Πηνελόπη Μαξίμου, η Αντιγόνη Μεταξά (π.χ. «Τα παραμύθια της θείας Λένας»), η Γεωργία Ταρσούλη, η Πιπίνα Τσιμικάλη (π.χ. «Η γριά, ο γέρος και το ζυμαράκι»), η Τασία Καλογρίδου, η Λήδα Κροντηρά, ο Τίτος Αινείας, η Μαρία Αλοϊζου κ.ά. Στη δεύτερη μεταπολεμική γενιά (1960 – 1970) διακρίνονται ιδιαίτερα για την πολύτιμη συνεισφορά τους στην παιδική λογοτεχνία η Ευγενία Παλαιολόγου – Πετρώνδα (με τα παραμύθια της, όπως «16 παραμύθια όλο ψέματα κι αλήθεια», «Στην αγκαλιά της μανούλας» κ.ά.), η Άλκη Γουλιμή και η Γαλάτεια Γρηγοριάδου – Σουρέλη. Τέλος, οι κυριότεροι συγγραφείς της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα είναι η Αυγή Παπάκου – Λάγου, η Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου (έργα της είναι π.χ. οι «Ιστορίες που ταξιδεύουν», «5 κουκιά + 5 ρεβίθια = 10 παραμύθια» κ.ά.), ο Ευγένιος Τριβιζάς (έγραψε π.χ. «Τα μαγικά μαξιλάρια», «Τα τρία μικρά λυκάκια»), η Μάρω Λοϊζου, η Μαρία Γουμενοπούλου και ο Μάνος Κοντολέων¹².

Σε γενικές γραμμές, το παραμύθι είναι πολύ σημαντικό, διότι προσφέρει αισθητική απόλαυση και ψυχαγωγία, συντελεί στην ανάπτυξη της

φαντασίας, στην ψυχολογική ωρίμανση του παιδιού, δημιουργεί αισιοδοξία και πίστη στη ζωή, εισάγει το παιδί στην πραγματικότητα από ένα μυθικό δρόμο και βοηθά στη διαμόρφωση ηθικής προσωπικότητας. Η προσφορά του είναι πολύ μεγάλη και γι' αυτό θα πρέπει να κρατηθεί ζωντανό και την ευθύνη αυτή έχουν αναλάβει οι σημερινοί παραμυθάδες που είναι οι σύγχρονοι λογοτέχνες παραμυθογράφοι. Σήμερα επικρατεί πλέον η έντυπη μορφή του κειμένου, που εκτοπίζει σιγά σιγά την προφορική δημιουργία και παράδοση και τα έντυπα, τα έντεχνα συνεπώς παραμύθια αποτελούν τα πιο συνηθισμένο μέσο πρόσβασης αφηγητών και ακροατών στην ελληνική παραμυθιακή παράδοση. Τα κείμενα που αποτελούν αναδιηγήσεις έντυπων μορφών παραμυθιών πληθαίνουν και σπανίζουν οι λαϊκοί παραμυθάδες και οι παραμυθούδες, που ήταν κάποτε εκείνοι οι οποίοι μετέδιδαν προφορικά τα παραμύθια.

Γεγονός πάντως παραμένει ότι το παραμύθι, λαϊκό ή έντεχνο, αποτελεί ισχυρό μέσο διαπαιδαγώγησης και ψυχαγωγίας για τα παιδιά, ανάγκη, συναισθηματική και πνευματική τροφή γι' αυτά, ικανοποιεί το όνειρο, τη φυγή, τη φαντασία και την ψυχή. Τα παραμύθια υπάρχουν και πάντα θα γράφονται, γιατί τους γοητεύουν όλους και προπάντων τα παιδιά.

Υποσημειώσεις

1. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 92.
2. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, ό.π., σελ. 95 – 100.
3. Μερακλής Μ.Γ.: Τα παραμύθια μας, εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 38.
4. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, ό.π., σελ. 101.
5. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ. 154.
6. Δελώνης Αντώνης: Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο, εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991, σελ. 63 – 64.
7. Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου Λότη: Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 23.
8. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, ό.π., σελ. 90 – 91.
9. Δελώνης Αντώνης: Ελληνική παιδική λογοτεχνία, εκδ. Ηράκλειτος, Αθήνα 1986, σελ. 112.
10. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, ό.π., σελ. 91. Επιπλέον, ο ίδιος συγγραφέας στο βιβλίο του «Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο» διαιρεί τα έντεχνα παραμύθια σε τέσσερις επιμέρους κατηγορίες, που είναι οι εξής: 1) παραμύθια για ζώα, 2) κλασικά παραμύθια, τα οποία με τη σειρά τους χωρίζονται σε μαγικά, διηγηματικά και θρησκευτικά, 3) αστεία παραμύθια και 4) διδακτικά παραμύθια.
11. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ. 155.
12. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, ό.π., σελ. 102 - 110.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί και προπάντων οι νηπιαγωγοί, οι οποίοι διηγούνται παραμύθια και ιστορίες στα παιδιά, δεν έχουν έμφυτη την ικανότητα αφήγησης του λαϊκού παραμυθιά. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να μελετήσουν και να καλλιεργήσουν από μόνοι τους και μέσα από την εμπειρία τους την τέχνη και την τεχνική της αφήγησης. Το γεγονός ότι δεν έχουν τη δεξιότητα των λαϊκών παραμυθιάδων είναι φυσικό γιατί έχουν αλλάξει οι συνθήκες, οι κοινωνίες, οι κοινωνικές ομάδες και οι άνθρωποι, οι οποίοι τώρα δεν είναι αγράμματοι, δεν συγκεντρώνονται τα βράδια σε σπίτια και σε αυλές και δε χρησιμοποιούν πλέον τα παραμύθια ως μέσο διασκέδασης μεταξύ τους στις παρέες τους, έτσι ώστε να καλλιεργούν και να βελτιώνουν συνεχώς το ταλέντο τους. Πρέπει πράγματι να "σπουδάσουμε" αυτή την τέχνη για να πετύχουμε μια καλή και ευχάριστη διήγηση για τα παιδιά, γιατί γι' αυτά προορίζονται αποκλειστικά σήμερα τα παραμύθια, τα οποία αποτελούν είδος της «παιδικής» λογοτεχνίας μας.

Ο Β.Δ. Αναγνωστόπουλος και ο Κώστας Λιάπης στο βιβλίο τους «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθιάδες στην Ελλάδα» αναφέρουν ότι η αφηγηματική δεξιότητα του νηπιαγωγού αλλά και του κάθε αφηγητή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια *a priori* ικανότητα. Προϋποθέτει φυσική δωρεά και συνεχή εξάσκηση. Είναι σημαντικό να διδαχτεί το μάθημα της ορθοφωνίας στα παιδαγωγικά τμήματα και να ενισχυθεί το αναλυτικό πρόγραμμα. Οι σύγχρονοι αφηγητές μπορούν να έχουν ως πρότυπο την αφηγηματική δεξιότητα του παππού και της γιαγιάς. Μπορούν να χρησιμοποιούν εναλλακτικούς τρόπους στην αφήγηση π.χ. προφορική αφήγηση, ανάγνωση κειμένου, εικονογραφημένο υλικό, προβολές και slides. Απαιτείται επανάληψη και εξάσκηση για να αποκτήσουν οι νηπιαγωγοί εμπειρία και επιδεξιότητα¹.

Ενώ λοιπόν είναι κοινώς αποδεκτό ότι μια πετυχημένη αφήγηση εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία, την προσωπικότητα και το ταλέντο του αφηγητή, η επισήμανση ορισμένων σημείων που καλό θα ήταν να έχει υπόψη του ο νηπιαγωγός θεωρείται ενδεδειγμένη και χρήσιμη. Κανόνες επιτυχίας

ίσως να μην υπάρχουν, αλλά ο κάθε αφηγητής ανάλογα με την προσωπικότητά του, το υλικό του και τα παιδιά που απευθύνεται, βρίσκει τους δικούς του τρόπους για να καταστήσει την αφήγησή του θελκτική και μαγευτική.

Η νηπιαγωγός σηματοδοτεί την έναρξη του παραμυθιού, χρησιμοποιώντας πολλές φορές στίχους και έμμετρα εισαγωγικά ποιηματάκια, αλλά και πρόζα για να προετοιμάσει ψυχολογικά τα νήπια. Εκείνα τακτοποιούνται στις θέσεις τους, ο χώρος προσλαμβάνει μοναδικότητα και η δραστηριότητα που πρόκειται να εξελιχθεί αποκτά βαρύτητα και ενδιαφέρον. Στα παιδιά γεννιούνται αισθήματα αναμονής και ενθουσιασμού. Για να γίνει κατανοητή και ευχάριστη η αφήγηση απαιτείται ησυχία, χαλάρωση και προσοχή. Για την εξασφάλιση μάλιστα της κατάλληλης ατμόσφαιρας η νηπιαγωγός μπορεί να εκμεταλλευτεί διάφορα μέσα, όπως π.χ. να κάνει ότι έχει στα χέρια της μια μαγική σκόνη την «ησυχόσκονη» ή ένα «μαγικό φτερό» με το οποίο θα αγγίζει τα παιδιά όταν δεν προσέχουν και ακόμη να έχει ένα «μαγεμένο σακούλι» στο οποίο θα βρίσκονται κρυμμένα όλα τα θαυμαστά αντικείμενα της διήγησης (π.χ. ένας μαγικός καθρέπτης, το χρυσό χτενάκι της βασίλοπούλας). Η αναγγελία της ιστορίας μπορεί να γίνει από τον παραμυθοφασουλή, γνωστή φιγούρα του κουκλοθεάτρου ή από μια μαριονέτα, π.χ. την κυρία Παραμυθού, να δοκιμάσει η νηπιαγωγός να χρησιμοποιήσει την «ποδιά του παραμυθά», η οποία έχει πολλές μικρές και μεγάλες χρωματιστές τσέπες σε διάφορα σχήματα (οι οποίες θα κρύβουν είτε μια ιστορία, είτε από ένα αντικείμενο – κλειδί για κάθε παραμύθι), να κρύψει στο χώρο της διήγησης αντικείμενα, τα οποία αναφέρονται στο παραμύθι και για τα οποία, τα παιδιά καλούνται να ψάξουν κ.ά.² Τελικά η αφήγηση του παραμυθιού μπορεί να γίνει από το νηπιαγωγό, να έχουμε αφηγητή – παιδί, αφηγητή – κούκλα, αλλά και «μηχανικό» – απρόσωπο αφηγητή (κασετόφωνο). Είναι ευνόητο ότι καθοριστικής σημασίας είναι ο ρόλος του αφηγητή – νηπιαγωγού, διότι εκείνος είναι που θα μυθήσει τα παιδιά στην τέχνη του αφηγηματικού λόγου και στη μαγεία της λογοτεχνίας.³

Προϋποθέσεις της αφήγησης αποτελούν η επιλογή, αλλά και η διασκευή του κειμένου, όταν χρειάζεται. Ο αφηγητής είναι ο διερμηνέας, ο πομπός που μεταδίδει μια ιστορία, ένα μήνυμα στο ακροατήριό του. Γι' αυτό πρέπει να γνωρίζει, να κατέχει και να νιώθει την ιστορία για να μεταβιβάσει

την ουσία της, τον προσωπικό της χαρακτήρα και την εκφραστικότητά της. Σε κάθε αφηγητή βέβαια μερικά είδη ιστοριών του ταιριάζουν περισσότερο και άλλα λιγότερο. Δεν πρέπει όμως να διηγείται κάτι που δεν του αρέσει, αλλά να εκτιμάει την ιστορία του και να μεταδίδει την εντύπωσή του στον ακροατή. Να κυλάει η διήγηση από τα χείλη του αυθόρμητα σαν μια ζωντανή ανάμνηση. Η γνώση της ιστορίας δε σημαίνει ασφαλώς απομνημόνευση, αλλά γνώση της κεντρικής ιδέας, του νοήματος, του «σκελετού» της.

Τοποθετούμε τα παιδιά σε ημικύκλιο, ώστε να κάθονται κοντά το ένα με το άλλο για να νιώθουν κοντά και πνευματικά, να μας βλέπουν και να τα βλέπουμε όλα. Να υπάρχει ανταπόκριση ανάμεσα στα μάτια των παιδιών και της νηπιαγωγού, να μη διακόπτουμε, αν γίνεται, την ιστορία μας και να συζητούμε στο τέλος ερωτήσεις και απορίες. Σχετικά με το διάκοσμο, ειδικά στα παραδοσιακά παραμύθια είναι περιττός και συχνά στοιχείο απογοήτευσης. Μπορεί ν' αλλάξει την «εσωτερική εικόνα» που σχημάτισε το παιδί και να καταστρέψει τη φαντασία του. Αναφορικά με την ώρα της αφήγησης, όλες οι ώρες είναι κατάλληλες, αλλά συνήθως λέμε παραμύθια στο τέλος της σχολικής μέρας, γιατί μ' αυτά τα νήπια χαλαρώνουν, ηρεμούν και χαίρονται.⁴

Στο βιβλίο δραστηριοτήτων της νηπιαγωγού ως βασικές προϋποθέσεις για μια επιτυχημένη διήγηση αναφέρονται οι εξής: Να υπάρχει ζεστή και φιλική ατμόσφαιρα μεταξύ των νηπίων αλλά και μεταξύ νηπίων και νηπιαγωγού και να επιλέξουμε το χρόνο της αφήγησης ανάμεσα στις ημερήσιες δραστηριότητες ή στο τέλος της ημέρας, ώστε να επιτευχθεί μια κατάσταση χαλάρωσης και ευφορίας. Να γίνει η κατάλληλη επιλογή του χώρου, που μπορεί να είναι η γωνιά της βιβλιοθήκης ή της συζήτησης ή κάποιος άλλος ήσυχος και άνετος χώρος και να αποδώσουμε σωστά το κείμενο με απλότητα, φυσικότητα, αμεσότητα, δραματικότητα και ενθουσιασμό. Τέλος, στη διήγηση λογοτεχνικών κειμένων με ιδιαίτερο ύφος, προτιμάται η ανάγνωση του έργου (όπως και στην απαγγελία ποιημάτων) από την απλή προφορική αφήγηση ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας⁵.

Αφήγηση (ή διήγηση) είναι η έκθεση με γραπτό ή προφορικό λόγο ιστορικών ή φανταστικών γεγονότων και μπορεί να διακριθεί ως προς το περιεχόμενο σε ιστορική, μυθική ή και μεικτή και ως προς το αφηγηματικό υλικό μπορεί να είναι κοινωνική, οικογενειακή, πολεμική, θαλασσινή,

ηθογραφική, νατουραλιστική κ.ά. Από την άποψη του σκοπού μπορεί να είναι διδακτική, φιλοσοφική, κοινωνική, αστική κλπ. και τέλος ως προς το ύφος μπορεί να είναι εύθυμη, σοβαρή, αισθηματική, δραματική, πεζή, ποιητική, ρομαντική κλπ. Στην αφήγηση διακρίνουμε την τριμερή δομή (αρχή, μέση, τέλος, με άλλα λόγια έκθεση, πλοκή, λύση) και γενικά μπορεί να διακριθεί σε έντεχνη και άτεχνη, λαϊκή, σκόπιμη, αφήγηση στο σπίτι, στο σχολείο κλπ.⁶ Ειδικότερα, «έντεχνη» αφήγηση ονομάζουμε κυρίως την αφήγηση στο σχολείο, αυτή που χρησιμοποιούμε στην εκπαιδευτική πράξη και που διαφοροποιείται από τη λαϊκή. Η αφήγηση στο σχολείο μπορεί να αξιοποιεί πολλά στοιχεία της λαϊκής αφήγησης με κάποιες αναγκαίες κάθε φορά προσαρμογές. Έτσι, πριν την αφήγηση, απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν η προσεκτική επιλογή του αφηγηματικού υλικού, η καλή γνώση του αφηγηματικού υλικού, η ψυχολογική προετοιμασία του αφηγητή και των παιδιών, η προετοιμασία και η σκηνοθετική ρύθμιση του χώρου και η σωστή τοποθέτηση ακροατηρίου και αφηγητή.

Στη συνέχεια, προϋποθέσεις κατά την αφήγηση είναι η ευχάριστη εισαγωγή, η απλότητα και η αμεσότητα λόγου, η δραματικότητα, ο ενθουσιασμός, το επιλεγμένο λεξιλόγιο, η σωστή άρθρωση, η ορθοφωνία, ο χαμηλός και υποβλητικός τόνος φωνής, η μιμητικότητα, η οπτική επαφή με όλα τα παιδιά, οι συγκρατημένες χειρονομίες και γκριμάτσες, το πειστικό και ειλικρινές ύφος, το αισιόδοξο τέλος του παραμυθιού κλπ.⁷ Ασφαλώς, κάνοντας αυτές τις προσαρμογές, δεν μπορούμε να μεταφέρουμε ακριβώς το λαϊκό τρόπο και τη λαϊκή μέθοδο αφήγησης.

Επειδή στο νηπιαγωγείο συνήθως έχουμε ανάγνωση παραμυθιών και όχι προφορική αφήγηση και όπως είναι γνωστό η νηπιαγωγός και ο τρόπος που μιλάει και αφηγείται αποτελεί πρότυπο για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, είναι αναγκαία η «Αγωγή του προφορικού λόγου». Αυτή διδάσκει τους κανόνες και τον τρόπο της καλής άρθρωσης και ορθοφωνίας. Οπότε, για μια καλή ανάγνωση απαραίτητη είναι η ορθοφωνία, που επιτυγχάνεται με γλωσσικές ασκήσεις πάνω στους φθόγγους, φωνήεντα και σύμφωνα και η άρθρωση των λέξεων, που πρέπει να είναι καθαρή και άρτια, χωρίς ιδιωτισμούς και κακούς σχηματισμούς των φθόγγων. Η προφορά μας πρέπει να μην προδίδει τη γλωσσική μας καταγωγή, αλλά να μιλούμε την «κοινή ελληνική», ο τονισμός της φωνής να δίνει μια ιδιαίτερη σημασία και

χρώμα στην αφήγησή μας και να χρωματίζουμε τη φωνή μας με τη φυσικότητα του ύφους, το ανάλογο ύψος της φωνής, τη συναισθηματική ένταση, την ανάλογη ποιότητα στην ομιλία και την ανάγνωση.⁸

Σημαντική για μια καλή αφήγηση είναι και η προσωπική χαρά, η ψυχική ευφορία και η ικανοποίηση που νιώθει ο εκπαιδευτικός όταν αφηγείται και το «στήσιμό» του (συνήθως κάθεται σε χαμηλό κάθισμα κοντά στα παιδιά και είναι ήρεμος).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός και ο τρόπος που μιλάει, φέρεται και αφηγείται επηρεάζει τα παιδιά σημαντικά, τα οποία τον μιμούνται σε μεγάλο βαθμό. Η διήγηση απαιτεί «σπουδή» και μαστοριά και η τέχνη της αφήγησης του εκπαιδευτικού, αλλά και η σχέση του με το παραμύθι, την παιδική λογοτεχνία και το βιβλίο γενικότερα, προδιαθέτει και τη μελλοντική στάση των νηπίων απέναντι στο βιβλίο και το διάβασμα. Είναι πράγματι σπουδαίο να καθηλώσεις με την γοητεία της αφήγησής σου ένα παιδικό ακροατήριο και να κάνεις τα παιδιά να περιμένουν να ακούσουν με λαχτάρα παραμύθια. Μέσα από μια πετυχημένη διήγηση χαίρονται όλοι, νηπιαγωγός και μαθητές. Στο χαρακτήρα, στην ιδιοσυγκρασία, στη διάθεση και στο μεράκι του εκπαιδευτικού είναι να βελτιώσει και να φροντίσει μέσα από τη μελέτη, τον κόπο και την πείρα του την αφήγησή του.

Υποσημειώσεις

1. Αναγνωστόπουλος Βασίλης – Κώστας Λιάπης: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 140.
2. Τσιλιμένη Τασούλα: Μυθοπλασία και αφήγηση μικρών ιστοριών (πρόσθετος φάκελος σημειώσεων), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 1999, σελ. 70 – 73.
3. Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 45.
4. Εισηγήσεις στο Β΄ Σεμινάριο του κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου: Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 112 – 116.
5. Υ.Π.Ε.Π.Θ.: Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο – βιβλίο νηπιαγωγού, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1991, σελ. 183.
6. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 183 – 184.
7. Αναγνωστόπουλος Βασίλης, ό.π., σελ. 191 – 192.
8. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας Α΄ Ανιχνεύσεις, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 89 – 90.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

Πολλές είναι οι δραστηριότητες που μπορούμε να οργανώσουμε ύστερα από τη διήγηση ενός παραμυθιού, οι οποίες εκτός από τη βαθύτερη κατανόηση της ιστορίας, συντελούν και στην εκπλήρωση των στόχων άλλων τομέων, όπως του ψυχοκινητικού, του νοητικού και του τομέα δεξιοτήτων. Βέβαια, περισσότερες δραστηριότητες μετά την αφήγηση ανήκουν στον αισθητικό τομέα, π.χ. όταν ανεβάζουμε στο κουκλοθέατρο το παραμύθι, όταν το δραματοποιούμε, το ζωγραφίζουμε κλπ. Αναφέρουμε παρακάτω μερικές τέτοιες δραστηριότητες.

1. Συζήτηση – σχολιασμός

Η συζήτηση μπορεί να έχει δυο μορφές, να είναι αυθόρμητη ή προγραμματισμένη. Η αυθόρμητη προκύπτει από ερωτήσεις, παρατηρήσεις ή σχόλια των παιδιών, ενώ η προγραμματισμένη έχει συγκεκριμένους στόχους και η νηπιαγωγός κάνει ερωτήσεις προβληματισμού που ενεργοποιούν τη σκέψη των νηπίων ή και ερωτήσεις προκειμένου να διαπιστώσει κατά πόσο τα νήπια κατάλαβαν και θυμούνται το παραμύθι.

2. Εικαστικές μορφές έκφρασης

Μπορεί η νηπιαγωγός να ζητήσει από τα νήπια να ζωγραφίσουν τις εικόνες του παραμυθιού, αν τους τις έδειξε, αλλά και αν δεν τους τις έδειξε μπορούν και πάλι να δημιουργήσουν τις εικόνες που εκείνα φαντάστηκαν και στη συνέχεια να τις συγκρίνουν με αυτές του βιβλίου. Έτσι, εξοικειώνονται και με το χρώμα και τις διαφορετικές ερμηνείες σ' ένα βιβλίο.

3. Παιχνίδια προγραφής και προμαθηματικών εννοιών

Παραμύθια όπως ο «Κοντορεβιθούλης» ευνοούν δραστηριότητες προμαθηματικού και προγραφικού σταδίου, εφόσον τα νήπια μπορούν να ρίξουν κάτω πετραδάκια όπως ο πρωταγωνιστής της ιστορίας και μετά ν' ακολουθήσουν τις διαδρομές που σχηματίστηκαν. Πολλά παραμύθια μιλούν και για αριθμούς π.χ. «Τα επτά κατσικάκια» μιλούν για τον αριθμό 7.

4. Εισαγωγή σε μουσικές έννοιες

Ακόμη, μπορούμε να επενδύσουμε ένα παραμύθι με μουσική και κίνηση. Για παράδειγμα, όταν μια ιστορία εξελίσσεται μέσα σε δάσος και σε ρεματιές, μπορούμε να ακούσουμε τις «Τέσσερις Εποχές» του Βιβάλντι. Να παίξουμε και εμείς φλογέρα, όπως έκανε και ο μυστηριώδης άντρας στο παραμύθι του μαγεμένου αυλού, να επαναλαμβάνουμε μαζί με τα παιδιά τους στίχους και τα τραγουδάκια που ίσως υπάρχουν σ' ένα παραμύθι κλπ.

5. Αναδιήγηση παραμυθιού

Αναδιήγηση μπορεί να γίνει από ένα παιδί, από περισσότερα παιδιά, στο φανελοπίνακα και με βάση τις εικόνες του παραμυθιού. Η αναδιήγηση είναι συνήθως σύντομη αν το παιδί άκουσε την ιστορία για πρώτη φορά, αλλά και πιο εκτενής αν την άκουσε πολλές φορές, γιατί το νήπιο διαθέτει εξαιρετική λεκτική και αφηγηματική μνήμη. Η αναδιήγηση μπορεί να γίνει και με τη βοήθεια καρτών – εικόνων του παραμυθιού, που λειτουργούν ως κλειδιά και σ' αυτές θα στηριχθεί το παιδί για να αφηγηθεί το παραμύθι.

6. Ανατροπή της εξέλιξης του μύθου

Μετά την αφήγηση η νηπιαγωγός παρεμβαίνει σ' ένα σημείο και ζητάει από τα παιδιά να διαφοροποιήσουν την εξέλιξη με δική τους πλοκή. Μπορούμε όμως και να μη δώσουμε όλη την πορεία ή το τέλος του

παραμυθιού και να ζητήσουμε από τα παιδιά να το συνεχίσουν αυτά ή και να αποδώσουν το τέλος όπως επιθυμούν.

7. Αναδόμηση του παραμυθιού με κούκλες μέσα και έξω από το κουκλοθέατρο

Τα παιδιά αναδομούν τη ιστορία που άκουσαν, συμμετέχοντας ανά δύο ή περισσότερα και την παίζουν στο κουκλοθέατρο. Βέβαια, μπορεί και η νηπιαγωγός να παίξει το έργο στα παιδιά. Το έργο που θα επιλέξουμε για το κουκλοθέατρο πρέπει να έχει λίγα πρόσωπα, δράση και διάλογο. Τα ίδια ισχύουν και στην περίπτωση που θα παίζαμε το παραμύθι στο «αντικειμενοθέατρο» ή το θέατρο σκιών.

8. Δημιουργία ποιημάτων

Η νηπιαγωγός ζητάει από τα νήπια να φτιάξουν ένα ποίημα για την ιστορία που άκουσαν. Μπορεί να δώσει εκείνη τον πρώτο στίχο και να ζητήσει τον επόμενο.

9. Παντομίμα – μίμηση

Στη δραστηριότητα αυτή οι λέξεις αντικαθίστανται από κινήσεις. Επιλέγονται ένας ή δυο ήρωες του παραμυθιού σε συγκεκριμένες σκηνές και τα παιδιά προσπαθούν να αποδώσουν με κινήσεις τα δρώμενα.

10. Δραματοποίηση

Πολλές φορές αμέσως μετά την αφήγηση, τα παιδιά ζητούν να «παίξουν» το παραμύθι. Αυτό προϋποθέτει την καταλληλότητα του κειμένου, προγραμματισμό και χρόνο. Μπορούμε επίσης να επενδύσουμε και μουσικά τη δραματοποίηση¹.

11. Παιχνίδια με τις κάρτες

Μπορούμε να φτιάξουμε σε κάρτες τις εικόνες του παραμυθιού, να αφαιρέσουμε μια και να ζητήσουμε να βρουν τα παιδιά ποια λείπει ή να προσθέσουμε μια άσχετη από άλλο παραμύθι ή να τις μπερδέψουμε και να ζητήσουμε να τις βάλουν στη σωστή σειρά, ώστε να βγαίνει νόημα.

12. Δρώμενο

Όταν αναφέρεται στο παραμύθι ένα έθιμο π.χ. γάμος, μπορούν τα νήπια να ζωντανέψουν, να αναπαραστήσουν την ιεροτελεστία αυτή, χρησιμοποιώντας μουσική, τραγούδι κ.ά.

13. Παραμυθόδραμα

Είναι η αναπαράσταση του παραμυθιού με κούκλες σε φωτεινή οθόνη. Φτιάχνουμε τις κούκλες, μοιράζουμε ρόλους και τα παιδιά κάνουν τις ανάλογες πράξεις για να ανταποκριθούν στη δραστηριότητα.

14. Ρυθμικό

Κάνουμε ρυθμικό μιμούμενοι λ.χ. το βάδισμα των ζώων ή το πέταγμα των πουλιών ή τραγουδούμε τα ρυθμικά κομμάτια του παραμυθιού.

15. Χειροτεχνία – Πλαστική

Τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν ή να κάνουν με πλαστελίνη ή πηλό τα ζώα, τα πουλιά, τα λουλούδια, τα αντικείμενα και τους ήρωες του παραμυθιού.

16. Παραμυθοσαλάτα

Μπορούμε να αναμείξουμε το παραμύθι που ακούσαμε με άλλα παραμύθια, να μπερδέψουμε τους ρόλους των ηρώων και να δώσουμε διαφορετική τροπή στην ιστορία.

17. Γλωσσικές απασχολήσεις

Το παραμύθι ως λογοτεχνικό κείμενο παρέχει τη δυνατότητα για λεκτικές απασχολήσεις. Αυτές επιτυγχάνονται με συζητήσεις και απορίες για άγνωστες λέξεις, παίζουμε με τις λέξεις παιχνιδόλεξα και γλωσσικά παιχνίδια και εκμεταλλευόμαστε τα αινίγματα, τα έμμετρα κομμάτια, τους ρυθμικούς στίχους κ.ά.

18. Πραγματογνωσία

Είναι γλωσσικές απασχολήσεις σχετικά με τα πράγματα και τις χώρες, είναι στοιχεία πολιτισμού και παράδοσης, στοιχεία πατριδογνωσίας και του κοινωνικού χώρου, πάνω στα οποία συζητούμε με τα νήπια.

19. Προανάγνωση

Τα νήπια πριν ακόμη μάθουν να διαβάζουν, μπορούν να «διαβάσουν» τις εικόνες και κάποιες λεξούλες. Οι ευκαιρίες μέσα από τα παραμύθια είναι πολλές, όπως κύρια και προσηγορικά ονόματα, στίχοι, δίστιχα, αινίγματα κλπ².

20. Παρατήρηση των εικόνων στο συνδυασμό του παραμυθιού

Καλούμε τους μαθητές να παρατηρήσουν τις εικόνες του παραμυθιού. Τα παιδιά λένε από κάρτα σε κάρτα τι βλέπουν πάνω στις εικόνες. Λένε λ.χ. ποια και πόσα πρόσωπα έχουμε, τι κάνουν αυτά κλπ. Εδώ πρέπει ασφαλώς

να λάβουμε υπόψη μας ότι κάθε άνθρωπος συλλαμβάνει τις εικόνες με το δικό του τρόπο και διαφορετικά απ' ότι οι άλλοι.

21. Παιχνίδι κινητικότητας με διήγηση παραμυθιού

Το παιχνίδι αυτό βοηθά τη συμμετοχή όλης της ομάδας των παιδιών. Σε ένα μεγάλο κύκλο κάθε παιδί κρατάει μια κάρτα από ένα παραμύθι. Στην ερώτηση π.χ. «Ποιος έρχεται σε μένα από το σπίτι της Κοκκίνοσκουφίτσας;» αποκρίνονται τα παιδιά που έχουν την αντίστοιχη με το παραμύθι και τη σκηνή κάρτα. Διηγούνται το παραμύθι ενώ η κάρτα βοηθάει καλύτερα τη μνήμη τους³.

Συμπερασματικά, η αφήγηση ενός παραμυθιού ή μιας ιστορίας παρέχει ερεθίσματα για ποικίλες δραστηριότητες. Συνεπώς, τα παιδιά αναπτύσσουν πολλές δεξιότητές τους και πλευρές της προσωπικότητάς τους, εφόσον αυτές αφορούν όλους τους τομείς ανάπτυξης των νηπίων. Έτσι, τα παιδιά εκφράζονται, αυτενεργούν, προβάλλουν τον εσωτερικό τους κόσμο, εκτονώνονται και κοινωνικοποιούνται μέσω της επαφής και της αλληλεπίδρασής τους στην ομάδα. Τέλος, ο σωστός προγραμματισμός των δραστηριοτήτων αυτών εκ μέρους της νηπιαγωγού, η ευελιξία και η ετοιμότητά της θα συμβάλλει ουσιαστικά στην επίτευξη των στόχων αυτών.

Υποσημειώσεις

1. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα: Η τέχνη της αφήγησης, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 182 – 195.
2. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 214 – 222. Ο ίδιος αναφέρει και άλλες μορφές προσέγγισης του παραμυθιού, οι οποίες δεν μπορούν όμως να θεωρηθούν ως μεταφηγηματικές δραστηριότητες, όπως λ.χ. είναι οι προβολές ταινιών με παραμύθια, τα αυτοσχέδια παραμύθια (μικρά παραμύθια που δημιουργούν τα νήπια και τα οποία μπορούμε να τα ηχογραφήσουμε και να τα ακούσουμε όλοι μαζί) ή και ακρόαση παραμυθιών από κασέτες. Μπορούμε να ζητήσουμε ακόμη από τα παιδιά να βάλουν τίτλο σ' ένα άγνωστό τους παραμύθι. Τέλος, καλό είναι να οργανώσουμε και γιορτή των παραμυθιών, «ώρα αφήγησης» και «αγώνες αφήγησης». Επίσης, και άλλες δραστηριότητες που αποτελούν όμως περισσότερο πρακτικές που μπορούμε να εφαρμόσουμε σχετικά με το παραμύθι, αναφέρει και ο Αντώνης Δελώνης στο βιβλίο του «Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο» στις σελ. 102 – 104. Ειδικότερα, λέει ότι μπορούν τα νήπια να κάνουν κολάζ με εικόνες από περιοδικά και εφημερίδες και να φτιάξει κάθε παιδί το δικό του βιβλίο. Ή να τους δώσουμε εμείς ένα θέμα ή να τους διαβάσουμε ένα παραμύθι και τα νήπια να το ζωγραφίσουν με το κολάζ. Επιπλέον, έχουμε τη δυνατότητα, αν το επίπεδο των παιδιών το επιτρέπει, να «στήσουμε» μια τηλεοπτική συνέντευξη, όπου ένα παιδί θα κάνει το δημοσιογράφο, άλλο το συγγραφέα, άλλα τους ήρωες του βιβλίου, άλλος τον εικονολήπτη κλπ. Στήνεται έτσι μια ολόκληρη σκηνή. Μια άλλη πρακτική είναι να ζωγραφίσουν τα παιδιά το εξώφυλλο που νομίζουν πως θα ταίριαζε στο βιβλίο, δηλαδή ένα άλλο εξώφυλλο. Τέλος, το σχολείο οφείλει να προσκαλεί συγγραφείς, λαϊκούς αφηγητές, αλλά και γιαγιάδες και παππούδες των νηπίων, ώστε να συζητούν με τους πρώτους για το βιβλίο τους και για άλλα θέματα, αλλά και να ακούν από τους παραμυθάδες και τους παππούδες ζωντανές λαϊκές αφηγήσεις.

3. Αναγνωστόπουλος Βασίλης – Λιάπης Κώστας: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 136 – 137.

Β' ΜΕΡΟΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στόχος της παρούσας έρευνάς μας ήταν να αναζητήσω και να διαπιστώσω το ρόλο που παίζει το παραμύθι για το παιδί στη σημερινή εποχή. Συνεχίζει να αποτελεί τουλάχιστον για τους μικρούς ακροατές μοναδικό και αναντικατάστατο μέσο ψυχαγωγίας που τους καθηλώνει με τις ώρες στις θέσεις τους προκειμένου να το ακούσουν ή το παραμύθι έχει αντικατασταθεί από τα Μ.Μ.Ε. και παύει να μαγεύει στον ίδιο βαθμό τα παιδιά; Τα παιδιά επιθυμούν πραγματικά και διψούν για να ακούσουν παραμύθια ή όχι; Ποιος λέει παραμύθια στα παιδιά και ποια είναι τα πιο αγαπημένα παραμύθια των νηπίων; Περνούν στερεότυπα για τους ρόλους των δυο φύλων μέσα από τα παραμύθια; Τα νήπια πιστεύουν στην ύπαρξη των παραμυθιακών ηρώων, θέλουν να πιστεύουν στο όνειρο ή είναι συμβιβασμένα με τη σύγχρονη σκληρή πραγματικότητα;

Το θέμα λοιπόν της εργασίας μου ήταν «Ποια είναι η σχέση του παιδιού με το παραμύθι» και η μέθοδος που εφαρμόσα για τη διεξαγωγή της έρευνάς μου ήταν το ερωτηματολόγιο. Η κύρια υπόθεση της εργασίας μου ήταν ότι το παραμύθι εξακολουθεί να είναι ένα κύριο και αναντικατάστατο μέσο ψυχαγωγίας και διαπαιδαγώγησης των παιδιών και είδος της παιδικής λογοτεχνίας, το οποίο, παρόλες τις σημερινές προκλήσεις (κόμικς, παιδικά) πάντα θα διατηρεί τη μοναδικότητα και την αίγλη του.

Βέβαια, έκανα πολλές υποθέσεις και προβλέψεις πριν την έρευνά μου. Αυτές, όπως και προανέφερα, ήταν ότι ίσως σήμερα να υπάρχουν και άλλα είδη, ενδεχομένως περισσότερο «μοντέρνα», με τα οποία ασχολούνται, τα παιδιά για να καλύψουν ευχάριστα τον ελεύθερο χρόνο τους και αρέσουν γενικά σ' αυτά, όπως π.χ. τα κόμικς, τα παιδικά περιοδικά, τα παιχνίδια που έχουν συνήθως εκπληκτικές δυνατότητες, τα παιδικά και οι κασέτες στην τηλεόραση, αλλά και οι κασέτες ήχου με παραμύθια και τραγούδια. Παρόλ' αυτά όμως πίστευα ότι κανένα από αυτά τα μέσα δεν είναι δυνατό να αντικαταστήσει τελείως το παραμύθι, το μέσο αυτό που συγκίνησε και ψυχαγόησε γενιές και γενιές και είναι αληθινά μοναδικό. Είχα την πεποίθηση ότι σ' όλα τα παιδιά αρέσουν τα παραμύθια και πάντα θα αρέσουν και ίσως τα επηρεάζουν λίγο και τα κατευθύνουν σχετικά με τους ρόλους των δυο φύλων, μα θα ήταν ανεύθυνο εκ μέρους μας να ρίξουμε αποκλειστικά την ευθύνη για το

διαχωρισμό των δυο φύλων μόνο στα παραμύθια. Η κοινωνικοποίηση, οι αντιλήψεις, οι ιδέες και οι αξίες μας, οι άτυποι ηθικοί κανόνες συμπεριφοράς προέρχονται και μαθαίνονται κατά κύριο λόγο μέσα στην οικογένεια και στη συνέχεια μέσα στην κοινωνία στην οποία ζούμε και μεγαλώνουμε. Τέλος, μια άλλη υπόθεσή μου ήταν ότι παραμύθια λέγονται κυρίως από τη μαμά και από τη γιαγιά, ενώ σχετικά με το ποια παραμύθια αρέσουν στα νήπια δεν ήξερα τι να υποθέσω, αν δηλαδή ακούγονται συχνά παραμύθια κλασικά, παραμύθια του Άντερσεν και μύθοι του Αισώπου ή αν τα πράγματα έχουν αλλάξει και οι γονείς διαβάζουν πλέον στα παιδιά τους καινούρια παραμύθια σύγχρονων επώνυμων λογοτεχνών, όπως π.χ. του Ευγένιου Τριβιζά, της Μαρίας Γουμενοπούλου, της Μάρως Λοϊζου κτλ.

Ασφαλώς, όλες αυτές οι υποθέσεις αποτελούν εικασίες μου που στηρίχθηκαν σε πληροφορίες, πεποιθήσεις και εμπειρίες μου πριν τη διεξαγωγή της έρευνάς μου και την αποβελτίωση των ερωτηματολογίων, από τα οποία θα προκύψουν τεκμηριωμένα συμπεράσματα και καίρια αποτελέσματα.

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνά μου έγινε στο χρονικό διάστημα των μηνών Μαρτίου και Απριλίου του έτους 2001 σε τέσσερα νηπιαγωγεία της Λάρισας, σε τρία δημόσια (ένα κεντρικό, ένα στη συνοικία Νεράιδα και ένα στη συνοικία Νεάπολη) και σε ένα ιδιωτικό. Συγκεκριμένα, τα ερωτηματολόγιά μου απάντησαν 18 παιδιά του 36^{ου} νηπιαγωγείου, 17 παιδιά του 24^{ου} νηπιαγωγείου, 17 παιδιά του 20^{ου} και 18 του ιδιωτικού νηπιαγωγείου των εκπαιδευτηρίων Ντόλκου-Μπακογιάννη.

Το δείγμα μου δηλαδή ήταν 70 συνολικά παιδιά, νήπια και προνήπια από νηπιαγωγεία διαφορετικών κάθε φορά περιοχών. Το ερωτηματολόγιό μου περιλαμβάνει αρχικά ερωτήσεις γενικές που αφορούν το φύλο και την ηλικία του παιδιού και στη συνέχεια ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου σχετικά με το παραμύθι. Αφορά τα ίδια θέματα, στα οποία αναφέρθηκα και στο προηγούμενο κεφάλαιο και τα οποία επέκτεινα με περισσότερες και πιο εμπεριστατωμένες ερωτήσεις.

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Φύλο:

Αγόρι ☐ Κορίτσι ☐

2) Ηλικία

Προνήπιο ☐ Νήπιο ☐

3) Σ' αρέσει ν' ακούς παραμύθια;

Ναι ☒ Όχι ☐

4) Ποιος σου διαβάζει συνήθως παραμύθια;

α) ο μπαμπάς ☐

β) η μαμά ☐

γ) ο παππούς ☐

δ) η γιαγιά ☐

ε) η δασκάλα σου ☐

5) Ακούς παραμύθια:

α) κάθε μέρα ☐

β) μέρα παρά μέρα ☐

γ) συνήθως το βράδυ πριν κοιμηθείς ☐

δ) όχι πολύ συχνά ☐

ε) σχεδόν καθόλου ☐

6) Ποιο είναι το αγαπημένο σου παραμύθι ή τα αγαπημένα σου παραμύθια και γιατί;

7) Ποιος είναι ο αγαπημένος σου ήρωας ή η αγαπημένη σου ηρωίδα και γιατί;

8) Παραμύθια που έχουν δράκους, τέρατα, μάγισσες, κακούς ανθρώπους και μαγικές δυνάμεις:

α) σου αρέσουν; ☐

β) σε τρομάζουν; ☐

γ) σε φοβίζουν, αλλά σου αρέσουν κιόλας; ☐

9) Τι σου αρέσουν περισσότερο:

α) παραμύθια με ζώα, πουλιά και δέντρα; ☐

β) παραμύθια με ήρωες αλλά παιδάκια; ☐

10) Ποιο από τα παρακάτω κλασικά παραμύθια είναι το αγαπημένο σου ή τα αγαπημένα σου;

α) Η Σταχτοπούτα ☐

β) Η Χιονάτη και οι επτά νάνοι ☐

γ) Η Κοκκινোসκουφίτσα ☐

δ) Ο Κοντορεβιθούλης ☐

ε) Τα τρία γουρουνάκια ☐

στ) Ο λύκος και τα επτά κατσικάκια ☐

11) Στο σπίτι τι παραμύθια σου διαβάζουν; Σου αρέσουν;

12) Σ' ένα παραμύθι ήταν μια φορά ένας βασιλιάς που είχε δυο παιδιά ένα αγόρι, το βασιλόπουλο και ένα κορίτσι, τη βασιλοπούλα. Ποιο από τα δυο νομίζεις ότι ήταν:

α) όμορφο; ☐

β) έξυπνο; ☐

γ) φοβόταν πολύ; ☐

δ) έκλαιγε συνέχεια; ☐

ε) πολεμούσε γενναία; ☐

στ) αγαπούσε όλο τον κόσμο; ☐

ζ) άκουγε τους γονείς του; ☐

Εξηγώ από την αρχή στα παιδιά ότι αν νομίζουν ότι π.χ. ήταν όμορφη και η βασιλοπούλα και το βασιλόπουλο μπορούν να απαντήσουν «και τα δυο», όπου θέλουν.

13) Πιστεύεις ότι μπορούμε να επισκεφτούμε τους ήρωες των παραμυθιών:

α) το βασιλιά; ☐

β) τη βασίλισσα; ☐

γ) τη νεράιδα; ☐

δ) τη μάγισσα; ☐

ε) το γίγαντα; ☐

στ) το νάνο; ☐

ζ) τη γοργόνα; ☐

η) το δράκο; ☐

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΜΕ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1

Αγόρια	31/70	44,3%
Κορίτσια	39/70	55,7%

Πίνακας 2

Προνήπια	23/70	32,8%
Νήπια	47/70	67,2%

Πίνακας 3

Σ' αρέσει ν' ακούς παραμύθια;	ΝΑΙ	ΟΧΙ
	70/70	-
	100%	-

Πίνακας 4

Ποιος σου διαβάζει παραμύθια;	Στα 70	Επί τοις 100
Η μαμά	36/70	51,4%
Η δασκάλα	33/70	47,1%
Ο μπαμπάς	21/70	30%
Η γιαγιά	15/70	21,4%
Ο παππούς	13/70	18,6%

Πίνακας 5

Ακούς παραμύθια	Στα 70	Στα 100
Το βράδυ πριν κοιμηθείς	22/70	31,4%
Μέρα παρά μέρα	17/70	24,3%
Κάθε μέρα	15/70	21,4%
Όχι πολύ συχνά	8/70	11,4%
Σχεδόν καθόλου	3/70	4,3%

Αγαπημένα παραμύθια	Στα 70	Στα 100
Κοκκινোসκουφίτσα	18/70	25,7%
Σταχτοπούτα	12/70	17%
Χιονάτη	11/70	15,7%
Τα τρία γουρουνάκια	11/70	15,7%
Ο Γουίνι το αρκουδάκι	8/70	11,4%
Ο Κοντορεβιθούλης	7/70	10%
Οι μύθοι του Αισώπου	5/70	7,1%
Τα 7 κατσικάκια	4/70	5,7%
Ο παπουτσωμένος γάτος	3/70	4,3%
Ο πρίγκιπας βάτραχος	3/70	4,3%

Πίνακας 7

Αγαπημένοι ήρωες	Στα 70	Στα 100
Χιονάτη	14/70	20%
Κοκκινোসκουφίτσα	12/70	17%
Σταχτοπούτα	10/70	14,3%
Κοντορεβιθούλης	9/70	12,8%
Γουίνι το αρκουδάκι	8/70	11,4%
Τα τρία γουρουνάκια	7/70	10%
Ο παπουτσωμένος γάτος	5/70	7%
Οι επτά νάνοι	4/70	5,7%
Πινόκιο	4/70	5,7%

Πίνακας 8

Τα τρομακτικά παραμύθια	Στα 70	Στα 100
Σ' αρέσουν	37/70	53%
Σε τρομάζουν	26/70	37%
Σε τρομάζουν, αλλά σ' αρέσουν κιόλας	7/70	10%

Πίνακας 9

Σ' αρέσουν	Στα 70	Στα 100
1) Παραμύθια με ζώα, πουλιά και δέντρα	11/70	15,7%
α) Παραμύθια με ζώα	19/70	27%
β) Παραμύθια με πουλιά	16/70	23%
γ) Παραμύθια με δέντρα και λουλούδια	6/70	8,6%
2) Παραμύθια με ήρωες άλλα παιδάκια	18/70	25,7%

Πίνακας 10

Αγαπημένα κλασικά παραμύθια	Στα 70	Στα 100
Η Χιονάτη	25/70	35,7%
Η Κοκκινোসκουφίτσα	20/70	28,5%
Η Σταχτοπούτα	20/70	28,5%
Τα 3 γουρουνάκια	20/70	28,5%
Τα 7 κατσικάκια	18/70	25,7%
Ο Κοντορεβιθούλης	16/70	22,8%

Πίνακας 11

Παραμύθια που διαβάζουν στα παιδιά στο σπίτι τους	Στα 70	Στα 100
Κλασικά	60/70	85,7%
Μύθοι του Αισώπου	20/70	28,6%
Παραμύθια του Άντερσεν	10/70	14,3%
Ο Γουίνι το αρκουδάκι	7/70	10%
Ο Πινόκιο	4/70	5,7%
Ο Αλαντίν και το λυχνάρι	4/70	5,7%

Πίνακας 12

Ποια από τα δυο παιδιά που είχε ο βασιλιάς μπορεί να ήταν	Το κορίτσι		Το αγόρι		Και τα δυο	
α) όμορφο	29/70	41,4%	10/70	14,3%	31/70	44,3%
β) έξυπνο	27/70	38,6%	24/70	34,3%	19/70	27,1%
γ) φοβόταν	41/70	58,6%	21/70	30%	5/70	7,1%
δ) έκλαιγε	42/70	60%	17/70	24,3%	10/70	14,3%
ε) πολεμούσε	9/70	12,85%	52/70	74,3%	9/70	12,85%
στ) αγαπούσε όλο τον κόσμο	30/70	42,8%	18/70	25,7%	22/70	31,5%
ζ) άκουγε τους γονείς του	37/70	52,8%	11/70	15,7%	22/70	31,5%

Πίνακας 13

Μπορούμε να επισκεφτούμε τους ήρωες των παραμυθιών	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Το βασιλιά	52/70	74,3%
Τη βασίλισσα	57/70	81,4%
Τη νεράιδα	55/70	78,6%
Τη μάγισσα	24/70	34,3%
Το γίγαντα	26/70	37,1%
Το νάνο	57/70	81,4%
Τη γοργόνα	57/70	81,4%
Το δράκο	24/70	34,3%

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ερώτηση 1^η

Το δείγμα μου αποτελείται από λίγα περισσότερα κορίτσια απ' ότι αγόρια και αυτό είναι ένα αρκετά συχνό φαινόμενο σε πολλές τάξεις στα νηπιαγωγεία, αλλά και σε άλλες μεγαλύτερες τάξεις, όπου ο αριθμός των κοριτσιών σε μια τάξη υπερβαίνει αυτόν των αγοριών. Συγκεκριμένα, το 44,3% των μαθητών αποτελείται από αγόρια και το 55,7% από κορίτσια.

Ερώτηση 2^η

Σχετικά με την ηλικία των παιδιών προσπάθησα να κάνω την έρευνά μου σε τάξεις κυρίως νηπίων και όχι προνηπίων, για να είναι τα παιδιά μεγαλύτερα, να έχουν συγκροτημένη σκέψη και για να πάρω και πιο ολοκληρωμένες απαντήσεις, γιατί είναι γνωστό ότι στη μικρή αυτή ηλικία και ένας χρόνος μόνο να υπάρχει διαφορά παίζει μεγάλο ρόλο. Βέβαια, οι τάξεις στα νηπιαγωγεία και προπάντων στα δημόσια είναι συνήθως μεικτές και γι' αυτό και τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν και από αρκετά προνήπια. Ειδικότερα, το 32,8% των παιδιών που ερωτήθηκαν ήταν προνήπια και 67,2% ήταν τα νήπια.

Ερώτηση 3^η

Στην ερώτησή μου «Σ' αρέσει να ακούς παραμύθια» όλα τα παιδιά και τα 70 χωρίς πολλή σκέψη και εντελώς αυθόρμητα μου απαντούσαν «Ναι, μ' αρέσει!» και αυτή η απάντηση μ' έκανε ιδιαίτερα χαρούμενη. Τελικά, τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει τόσο πολύ από τότε που ήμασταν εμείς παιδιά και πιστεύω ότι και οι νέες γενιές που θα έρθουν, θα εξακολουθούν να θέλουν τα ίδια πράγματα με τις προηγούμενες, δηλαδή μια ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, μια αγκαλιά γεμάτη αγάπη, ένα παραμύθι που θα τους κάνει να ξεφύγουν και να ζήσουν για λίγο στο όνειρο. Τα παιδιά πάντα θα είναι παιδιά και θα διψούν για παραμύθια, διότι απέχουν πολύ από την ψυχρή λογική, τον προγραμματισμό και το πρακτικό μυαλό των ενηλίκων. Το παραμύθι ίσως να αποτελεί την πραγματοποίηση του ονείρου, όλα αυτά που φανταζόμαστε και επιθυμούμε, τα οποία και πραγματώνουμε ταξιδεύοντας νοερά με μια ιστορία.

Ερώτηση 4^η

Στην ερώτησή μου «Ποιος σου διαβάζει συνήθως παραμύθια» τα παιδιά έδιναν συνήθως περισσότερες από μια απαντήσεις και το καθένα ανέφερε πολλά άτομα που το διαβάζουν παραμύθια. Από την έρευνα προκύπτει ότι παραμύθια συνήθως διαβάζει η μαμά στα παιδιά σε ποσοστό 51,4% και ακολουθεί όχι η γιαγιά όπως θα περιμέναμε ίσως οι περισσότεροι, αλλά η νηπιαγωγός σε ποσοστό 47,1%. Αυτό ίσως συμβαίνει γιατί και στα παιδιά, όπως είδαμε, τους αρέσουν πολύ τα παραμύθια και ζητούν να τα ακούνε από τη νηπιαγωγό, αλλά και οι νηπιαγωγοί διαβάζουν συχνά παραμύθια στα νήπια, μια ενασχόληση ευχάριστη, η οποία θεωρείται συνήθως εύκολη από τους εκπαιδευτικούς λόγω του ότι δεν απαιτεί ιδιαίτερη προετοιμασία και επιπλέον αν ο εκπαιδευτικός ξέρει πώς να αφηγείται, καθηλώνει τα παιδιά που περιμένουν ήσυχα για να απολαύσουν τη διήγηση. Πολλά παιδιά απάντησαν ότι και ο μαμπάς τους διαβάζει παραμύθια (ποσοστό 30%) γεγονός που διαλύει σιγά σιγά την αντίληψη ότι η γυναίκα ασχολείται μόνο με τα παιδιά και δίνει, κατά τη γνώμη μου, σωστά πρότυπα στα παιδιά αυτής της ηλικίας, δείχνοντας ότι οι οικογενειακές υποχρεώσεις και οι οικογενειακές στιγμές δεν έχουν φύλο! Ακολουθεί η γιαγιά (ποσοστό 21,4%) και ο παππούς (ποσοστό 18,6%). Βέβαια, τα περισσότερα παιδιά είπαν ότι οι γιαγιάδες τους και οι παππούδες τους διαβάζουν παραμύθια όταν έρχονται στο σπίτι τους ή όταν εκείνα πηγαίνουν σ' αυτούς ή τους διάβαζαν πριν πεθάνουν. Οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας έχουν απομακρυνθεί πλέον από την οικογενειακή εστία και ο τύπος της οικογένειας που επικρατεί σήμερα είναι η πυρηνική (οι γονείς και τα παιδιά). Αυτό δυστυχώς έχει πολλές φορές αποτέλεσμα τα παιδιά να μένουν σπίτι βλέποντας τηλεόραση (κυρίως αν δεν έχουν αδελφάκια και φίλους στην πολυκατοικία) ή να είναι παρέα με τη baby-sitter τους, η οποία ενδέχεται να είναι μια γυναίκα αλλοδαπή που να μην ξέρει πολλά πράγματα από παιδιά. Τα σημερινά παιδιά στερούνται την παρουσία των γιαγιάδων και των παππούδων στο σπίτι τους που τόσα θα μπορούσαν να προσφέρουν στα εγγονάκια τους και τόση χαρά να δώσουν σ' αυτά με τη διήγηση των παραμυθιών τους. Οι γιαγιάδες και οι παππούδες εξακολουθούν να λένε παραμύθια στα παιδιά, αλλά όχι όμως τόσο συχνά όσο άλλοτε. Δε θα έπρεπε τέλος να παραλείψω ότι όσον αφορά τη δασκάλα και το μαμπά που διαβάζουν στα παιδιά παραμύθια, τα πιο πολλά παιδιά έλεγαν ότι πιο πολύ απ' όλους τους διαβάζει η μαμά παραμύθια και ύστερα η δασκάλα και ο

μπαμπάς. Επίσης, τρία παιδιά είπαν ότι παραμύθια τους διαβάζει η αδελφή τους και ένα παιδί είπε ότι το διαβάζει η θεία του.

Ερώτηση 5'

Στην ερώτηση «κάθε πόσο ακούς παραμύθια» τα περισσότερα παιδιά (31,4%) είπαν ότι ακούν το βράδυ πριν κοιμηθούν, κάτι που επιβεβαιώνει και το γεγονός ότι η κατάλληλη ώρα για παραμύθια είναι το απόγευμα και το βράδυ, αφού και στις δημόσιες αφηγήσεις παλιά ο χρόνος δηλώνονταν πάντα από τους παραμυθάδες με το «Καλησπέρα σας. Καλή αρχή του παραμυθιού». Και ασφαλώς σε όλους όταν ήμασταν παιδιά μας άρεσε να μας «νανουρίζουν» πριν κοιμηθούμε μ' ένα παραμύθι. Πολλά παιδιά επίσης (το 24,3%) απάντησαν ότι ακούν παραμύθια μέρα παρά μέρα και πριν κοιμηθούν συνήθως, γιατί όπως είπαν «δεν προλαβαίνουν ο μπαμπάς και η μαμά με τις δουλειές να μας διαβάζουν συνέχεια» και το 21,4% των παιδιών απάντησαν ότι τους διαβάζουν παραμύθια κάθε μέρα, μερικά μάλιστα από αυτά προσδιόρισαν και την ώρα, είπαν δηλαδή κάθε μέρα το πρωί ή το μεσημέρι. Δεν είναι όμως και αμελητέο το ποσοστό 11,4% που απάντησε ότι δεν ακούει πολύ συχνά παραμύθια και ακούει κυρίως στο σχολείο. Αυτά τα παιδιά είπαν ότι οι γονείς τους έχουν δουλειά και πολλές φορές τους βάζουν να δουν καμιά κασέτα με παιδικά στην τηλεόραση αντί για παραμύθια. Τέλος, λίγα παιδιά είπαν ότι δεν τους διαβάζουν παραμύθια σχεδόν καθόλου (ποσοστό 4,3%), ενώ πέντε παιδιά (το 7,2%) απάντησαν ότι τους διαβάζουν συχνά (τρία είπαν ότι τους διαβάζουν μερικές φορές το απόγευμα και δυο είπαν συχνά, προπάντων το μεσημέρι), μια απάντηση που δε την είχε προβλέψει, μα τελικά δόθηκε από κάποια άτομα.

Ερώτηση 6'

Αγαπημένα παραμύθια των παιδιών είναι τα κλασικά, τα οποία αγαπήθηκαν από γενιές και γενιές και θα εξακολουθούν να γοητεύουν και τις επόμενες. Ίσως γιατί ακούγονται συχνότερα τα παραμύθια αυτά, εφόσον είναι γνωστά σε όλους ή ίσως γιατί πράγματι είναι ωραία και διαχρονικά παραμύθια, γι' αυτό και ονομάστηκαν κλασικά. Έτσι, πρώτη στις προτιμήσεις των παιδιών (25,7%) έρχεται η Κοκκινোসκουφίτσα, γιατί όπως είπαν είναι ωραίο παραμύθι, η Κοκκινোসκουφίτσα είναι καλή και όμορφη και είναι συγκινητικό παραμύθι, γιατί στο τέλος σώζουν και τη γιαγιά της που την είχε φάει ο λύκος και είναι όλοι μαζί ευτυχισμένοι. Ένα παιδί

μάλιστα είπε ότι έχει βγει και παραμύθι «Κιτρινοσκουφίτσα» και είναι και αυτό πολύ ωραίο. 17% των παιδιών απάντησε ότι του αρέσει πολύ «Η Σταχτοπούτα», αλλά γενικά όταν τους ρωτούσα «Γιατί σου αρέσει αυτό το παραμύθι» τα παιδιά απαντούσαν συνήθως «Δεν ξέρω» ή «Γιατί είναι ωραίο παραμύθι» ή έλεγαν για τις ηρωίδες π.χ. «Γιατί είναι καλή και όμορφη η Σταχτοπούτα» ή αναφέρονταν στην πλοκή του παραμυθιού π.χ. «Μ' αρέσει γιατί τη βοήθησε η νεράιδα, έχασε το γοβάκι της στο χορό και μετά τη βρήκε το βασιλόπουλο και την παντρεύτηκε». 15,7% απάντησαν ότι αγαπημένο τους παραμύθι είναι η Χιονάτη, γιατί η Χιονάτη είναι όμορφη και άσπρη σαν το χιόνι, γιατί ντύθηκαν «Χιονάτη» στις απόκριες, το παραμύθι έχει περιπέτεια και διάφορα μάγια κτλ. 15,7% απάντησαν ότι αγαπημένο τους παραμύθι είναι «Τα τρία γουρουνάκια» γιατί αυτά είναι πολύ καλά, έξυπνα, ξεγελούν τον κακό το λύκο, αλλά στο τέλος γίνονται όλοι φίλοι, ενώ δυο παιδιά ανέφεραν ότι τους αρέσουν πολύ και «Τα τρία λυκάκια» του Τριβιζά, αντίστοιχο με το προηγούμενο παραμύθι. Πολύ δημοφιλή έχουν γίνει και τα έντεχνα παραμύθια με το Γουίνι το αρκουδάκι και τις περιπέτειές του (το προτίμησαν 11,4% των παιδιών), που απευθύνονται προπαντός σε μικρότερα παιδιά (προνήπια). 10% των παιδιών είπαν ότι τους αρέσει πολύ ο «Κοντορεβιθούλης» γιατί είναι μικρός σαν κι αυτά και έξυπνος που σκέφτηκε αυτό τον τρόπο για να βρει το δρόμο του, 7,1% των παιδιών ανέφεραν μύθους του Αισώπου, όπως το «Ο λαγός και η χελώνα», «Η κολοβή αλεπού», «Το λιοντάρι και το ποντίκι» κ.ά., γιατί είναι ευχάριστοι, έχουν ήρωες ζώα και μας μαθαίνουν πάντα κάτι (το ηθικό καταστάλαγμα), ενώ λίγα παιδιά (5,7%) είπαν ότι τους αρέσουν «Τα επτά κατσικάκια» και 4,3% των νηπίων είπαν διάφορα άλλα παραμύθια, όπως τον «Παπουτσωμένο γάτο» και τον «Πρίγκιπα βάτραχο». Τέλος, δυο παιδιά στα 70 ανέφεραν ότι τους αρέσει «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα» του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, αλλά δυο είπαν τον «Πινόκιο» και δυο είπαν το «Η μικρή γοργόνα».

Ερώτηση 7'

Σχεδόν όλα τα παιδιά και σ' αυτή την ερώτηση απάντησαν ότι τους αρέσουν πολύ περισσότεροι από ένας ήρωες. Οι απαντήσεις που έδωσαν μοιάζουν αρκετά με εκείνες της προηγούμενης ερώτησης, εφόσον επέλεξαν τους ήρωες των παραμυθιών που είχαν θεωρήσει ως «αγαπημένα» τους με διαφορετική όμως σειρά. Δεν υπήρξαν δηλαδή λίγες οι περιπτώσεις, που ενώ π.χ. τα παιδιά είχαν πει ότι αγαπημένο τους παραμύθι είναι «Η Κοκκινοσκουφίτσα», όταν τους ρώτησα ποια είναι η αγαπημένη

τους ηρωίδα απάντησαν «Η Χιονάτη» και το αντίστροφο. Σε γενικές γραμμές, οι προτιμήσεις τους αφορούσαν και πάλι τα κλασικά παραμύθια, χωρίς όμως και τα ίδια τα παιδιά να έχουν ξεκάθαρα διαλέξει στο μυαλό τους ένα παραμύθι και μια ηρωίδα ως τα πιο αγαπημένα και τα πιο ξεχωριστά γι' αυτά, αφού τη μια φορά ανέφεραν το ένα παραμύθι, την άλλη το άλλο κτλ. και αυτό φαίνεται από τις μικρές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται στις απαντήσεις των ερωτήσεων 6, 7 και 10, οι οποίες ερωτήσεις έχουν μια μικρή σχέση και ομοιότητα μεταξύ τους. Τα νήπια επομένως δεν έλεγαν συγκεκριμένα πράγματα, μπορούμε να πούμε ότι τους άρεσαν σχεδόν όλα τα κλασικά παραμύθια το ίδιο και έτσι τα αποτελέσματα που προέκυψαν δεν ήταν τα αναμενόμενα (εφόσον δηλαδή «Η Κοκκινোসκουφίτσα» βγήκε ως το δημοφιλέστερο παραμύθι, να είναι και η ίδια η ηρωίδα η αγαπημένη των παιδιών). Έτσι, 20% των παιδιών είπαν ότι αγαπημένη τους ηρωίδα είναι η Χιονάτη, 17% επέλεξαν την Κοκκινোসκουφίτσα, 14,3% τη Σταχτοπούτα και το 12,8% είπε ότι του αρέσει ο Κοντορεβιθούλης. Για τις τρεις πρώτες ηρωίδες τα παιδιά αιτιολόγησαν την προτίμησή τους, κάνοντας λόγο κυρίως για τα εξωτερικά χαρίσματα που έχουν εκείνες (ότι είναι πολύ όμορφες) και για τα συναισθήματα που τρέφουν για τους άλλους (ότι είναι καλές και αθώες και αγαπούν όλον τον κόσμο, ακόμη και τους <<κακούς>>, όπως την κακιά μητριά, τη μάγισσα κτλ.). Ο Κοντορεβιθούλης τους άρεσε, διότι, όπως είπαν, είναι καλός, μικρός και έξυπνος, όπως και ο Γούνι το αρκουδάκι (τον επέλεξαν 11,4% των παιδιών). Παρατηρούμε λοιπόν και έχω την εντύπωση ότι δεν είναι τυχαίο, ότι στους ήρωες αρσενικού φύλου, είτε είναι άνθρωποι, είτε ζώα, μεγαλύτερο ρόλο παίζουν η εξυπνάδα και οι ικανότητες, ενώ στις ηρωίδες, οι οποίες συνήθως είναι αφελείς, μετρούν πάρα πολύ η εξωτερική ομορφιά και η καλοσύνη, την οποία όμως αν την εξετάσουμε προσεκτικά, θα συμπεράνουμε ότι οι διαχρονικές αυτές ηρωίδες δεν είναι «καλές», αλλά πολύ «αγαθές». Η καλοσύνη βέβαια και η αγάπη θεωρούνται θετικό προσόν και για τα δυο φύλα. 10% των παιδιών είπαν ότι αγαπημένοι τους ήρωες είναι τα τρία γουρουνάκια, το 7% είτε τον παπουτσωμένο γάτο και 5,7% τους εφτά νάνους και τον Πινόκιο. Τα περισσότερα παιδιά και πάλι είπαν ότι τους αρέσουν οι ήρωες αυτοί επειδή είναι καλοί, έξυπνοι, έχουν πλάκα κ.ά. Τέλος, ένα-δυο προτίμησαν τον Αλαντίν και άλλα δυο τα εφτά κατσικάκια και τη μικρή γοργόνα. Ένα παιδί μάλιστα είπε, προς έκπληξή μου, ότι του αρέσει ο κακός ο λύκος, γιατί είναι δυνατός και τρώει τα γουρουνάκια!

Ερώτηση 8^η

Κατά κοινή ομολογία, τα παραμύθια που είναι λίγο τρομακτικά (με μάγισσες, δράκους και τέρατα) ή περιέχουν βαρβαρότητες, θηριωδίες και άγριες σκηνές, καλό είναι να αποφεύγονται ή έστω να παραλείπονται οι σκηνές αυτές όταν διαβάζουμε ένα τέτοιο παραμύθι ή σε τελική ανάλυση να προσαρμόζουμε τη σκηνή αυτή ώστε να είναι κατάλληλη για μικρά παιδιά. Κάτι αντίστοιχο επιχείρησε και η συγγραφέας Θέτη Παρμενίδη-Χορτιάτη (αναφέρεται στις σελίδες 167-168 του βιβλίου «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα»). Αυτή λοιπόν έκανε αρκετές διασκευές λαϊκών παραμυθιών, μια εργασία ιδιαίτερα γνώριμη και οικεία για την ίδια, εφόσον πολλές φορές, όταν διάβαζε παραμύθια στο εγγονάκι της, επενέβαινε σε σκηνές ακατάλληλες ή βίαιες που υπήρχαν, δίνοντας τη δική της εκδοχή και τροπή των πραγμάτων. Πηγαίνοντας τώρα στην έρευνα, τα παιδιά φαίνεται να μη συμμερίζονται την άποψη αυτή και οι σκηνές αυτές να μην τα τρομάζουν, ούτε και να τα προξενούν ιδιαίτερη εντύπωση. Αν λάβουμε μάλιστα υπόψη μας τις βιαιότητες και τη σκληρή πραγματικότητα που βιώνουν τα νήπια καθημερινά μέσα από τα ΜΜΕ και προπαντός από την τηλεόραση και τις ειδήσεις, που τα βομβαρδίζουν κυριολεκτικά, μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε γιατί τα παραμύθια, λαϊκά ή έντεχνα, δεν τα φοβίζονται πλέον. Έχουν συνηθίσει τις αγριότητες και έχουν γίνει απαθή απέναντι σ' αυτές. Ίσα ίσα από αυτά που μου είπαν διαπίστωσα ότι τους αρέσουν τα τρομακτικά όντα και τα τρομακτικά στοιχεία των παραμυθιών γιατί τα έχουν συνδέσει με την περιπέτεια και το «σασπένς» που κρατούν αδιάπτωτο το ενδιαφέρον τους. Ζουν ένα μικρό φόβο, μια αγωνία για το τι θα γίνει, αν θα σωθεί τελικά ο ήρωας κ.ά. Και αυτό το στοιχείο της μαγείας, του τρόμου και του μυστηρίου εντείνει περισσότερο την προσοχή τους. Συγκεκριμένα, κοιτάζοντας λίγο και τα ποσοστά του πίνακα, 53% των παιδιών είπαν ότι τους αρέσουν τα τρομακτικά παραμύθια, 37% απάντησαν ότι τους τρομάζουν (κυρίως προνήπια) και το 10% είπε ότι τους τρομάζουν, γιατί τα βλέπουν μετά και στον ύπνο τους και γι' αυτό η μαμά δεν τους λέει τέτοια παραμύθια, αλλά και τους αρέσουν παράλληλα.

Ερώτηση 9^η

Στην ερώτηση αυτή βλέπουμε ότι τα παιδιά προτιμούν παραμύθια που έχουν ήρωες ζώα από ότι τα παραμύθια που έχουν ήρωες άλλα παιδάκια. Τα ζώα γενικότερα είναι πολύ προσφιλή, οικεία και αγαπητά στα παιδιά νηπιακής ηλικίας και

ταυτίζονται πιο πολύ μ' αυτά απ' ότι με παιδάκια, που αποτελούν και εκείνα παραμυθιακούς ήρωες. Ίσως και γι' αυτό υπάρχουν και γράφονται τόσα παραμύθια και μύθοι με ζώα, γιατί τα παιδιά τα αγαπούν ιδιαίτερα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ σ' αυτή την ερώτηση τα παιδιά κλήθηκαν να επιλέξουν ανάμεσα σε δυο κατηγορίες παραμυθιών, δηλαδή στα παραμύθια με ήρωες ζώα, πουλιά και δέντρα και στα παραμύθια με ήρωες άλλα παιδάκια, εκείνα δήλωσαν καθαρά την προτίμησή τους και διαχώρισαν την πρώτη κατηγορία σε τρεις επιμέρους κατηγορίες, αποφασίζοντας π.χ. ότι αγαπημένα τους παραμύθια είναι αυτά που έχουν ήρωες μόνο πουλιά. Επομένως, ρίχνοντας μια ματιά στα αποτελέσματα, παρατηρούμε ότι 15,7% των παιδιών είπαν ότι αγαπημένα τους παραμύθια είναι αυτά που έχουν ήρωες ζώα, πουλιά και δέντρα, 27% προτίμησαν εκείνα που έχουν ήρωες μόνο ζώα, 23% των παιδιών θεώρησαν αγαπημένα τους τα παραμύθια που έχουν μόνο πουλιά για ήρωες και μόλις 8,6% απάντησαν τα παραμύθια με ήρωες δέντρα και λουλούδια. Τέλος, το 25,7% επέλεξε τα παραμύθια που έχουν ήρωες άλλα παιδάκια σαν κι αυτά.

Ερώτηση 10^η

Όταν ζήτησα να μάθω από τα παιδιά ποιο κλασικό παραμύθι είναι το αγαπημένο τους και τους διάβασα τους τίτλους των παραμυθιών, το πρόσωπό τους φωτίστηκε από χαρά και απάντησαν αυθόρμητα ότι τους αρέσουν πολύ όλα αυτά τα παραμύθια. Όταν κλήθηκαν να διαλέξουν ποια θεωρούν τα πιο αγαπημένα τους από αυτά, όλα τα παιδιά ανέφεραν περίπου δυο με τρία παραμύθια το καθένα. Γι' αυτό το λόγο και τα ποσοστά του πίνακα 10 είναι αρκετά υψηλά σε σχέση με το δείγμα μας. Τα κλασικά παραμύθια αρέσουν πολύ στα παιδιά και πραγματικά όταν επέμεινα να επιλέξουν, εκείνα βρέθηκαν σε σύγχυση, γιατί δεν ήξεραν ποιο να πρωτοαναφέρουν, ποιο να πουν και ποιο να αφήσουν, αφού το ένα είναι καλύτερο από το άλλο. Έτσι, μετά από λίγη σκέψη μου έλεγαν π.χ. ότι «Πιο πολύ μ' αρέσει η Κοκκινοσκουφίτσα, μετά η Χιονάτη και μετά η Σταχτοπούτα» ή «Μ' αρέσουν τα τρία γουρουνάκια και τα επτά κατσικάκια το ίδιο». Είτε δηλαδή χωρίζαν τις προτιμήσεις τους σε πρώτη, δεύτερη και τρίτη είτε μου έλεγαν δυο-τρία συνήθως παραμύθια που τους αρέσουν όλα το ίδιο είτε τέλος δεν μπορούσαν να αποφασίσουν και δήλωναν ότι όλα αυτά τα παραμύθια τους αρέσουν πολύ. Πολλά παιδιά μάλιστα με ρώτησαν πότε θα τους πω κανένα παραμύθι! Ανατρέχοντας τώρα στα αποτελέσματα του πίνακα 10, διαπιστώνουμε ότι 35,7% των παιδιών δήλωσαν ότι αγαπημένο τους παραμύθι είναι «Η Κοκκινοσκουφίτσα», 28,5% είπαν ότι τους αρέσουν «Η Χιονάτη», «Η

Σταχτοπούτα» και «Τα τρία γουρουνάκια», 25,7% των νηπίων προτίμησαν «Τα επτά κατσικάκια» και τέλος 22,8% είπαν ότι αγαπημένο τους παραμύθι είναι «Ο Κοντορεβιθούλης».

Ερώτηση 11^η

Οι απαντήσεις που δόθηκαν σ' αυτή την ερώτηση φανέρωναν για ακόμη μια φορά ότι οι γονείς και το οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον γενικότερα διαβάζει περισσότερο κλασικά παραμύθια στα παιδιά. Τα παραμύθια αυτά έχουν γίνει πλέον πασίγνωστα σε όλο το κόσμο και αναμφίβολα ανάρπαστα, αφού ακούγονται με ευχαρίστηση πολλές φορές ξανά και ξανά. Είναι διαχρονικά, ποτέ δε θα χάσουν την αξία και τη μαγεία τους και πάντα θα διαβάζονται από τους μεγάλους για να προσφέρουν στους μικρούς και αγαπημένους ακροατές τους ψυχαγωγία και αισθητική απόλαυση. Έτσι, 85,7% των νηπίων είπε ότι στο σπίτι τους διαβάζουν π.χ. τη «Σταχτοπούτα», «Τα τρία γουρουνάκια», τον «Κοντορεβιθούλη» κ.ά. Επίσης, 28,6% των παιδιών είπαν ότι τους διαβάζουν μύθους του Αισώπου στο σπίτι (είπαν δηλαδή π.χ. «Εμένα μου διαβάζουν την κολοβή αλεπού, το πάθημα του λύκου, το σκύλο και το λύκο κ.ά.»). Και οι Αισώπειοι μύθοι είναι αρκετά προσφιλείς στα νήπια, γιατί έχουν ήρωες ζώα, είναι σύντομοι και ευχάριστοι και δίνουν στο τέλος ένα ηθικό δίδαγμα. 14,3% των παιδιών ανέφεραν ότι τους διαβάζουν παραμύθια του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, όπως «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα», «Τα καινούρια ρούχα του αυτοκράτορα», «Η βασίλισσα του χιονιού», «Η μικρή γοργόνα» και «Το αηδόνι του αυτοκράτορα». Και τα παραμύθια του Άντερσεν λουπόν εξακολουθούν να αρέσουν στα παιδιά. Αρέσουν ασφαλώς και στους μεγάλους, αρκεί να σκεφτούμε μόνο ότι οι γονείς επιλέγουν τα βιβλία και τα παραμύθια που θα πουν στα παιδιά τους. 10% των νηπίων απάντησαν ότι τους διαβάζουν παραμύθια με τον Γουίνι το αρκουδάκι, τα οποία είναι καινούρια παραμύθια που προτιμώνται αρκετά από τους μικρούς ακροατές και 5,7% είπαν ότι τους διαβάζουν άλλα παραμύθια και συγκεκριμένα τον «Πινόκιο» και τον «Αλαντίν και το λυχνάρι». Τέλος, ένα με δυο παιδιά ανέφεραν ότι τους διαβάζουν τον «Πρίγκιπα βάτραχο», τον «Πρίγκιπα και το φτωχό», τον «Χάνσελ και Γκρέτε» και τον «Μολυβένιο στρατιώτη», αλλά τα ποσοστά θα ήταν τόσο μικρά, που έκρινα ότι δεν άξιζε να τα συμπεριλάβω στον πίνακα 11. Κατά κανόνα, όλα τα παιδιά ανέφεραν το καθένα από δυο με τρία κλασικά παραμύθια, ένα μύθο του Αισώπου κτλ., επομένως είτε πολλά παραμύθια το κάθε παιδί και γι' αυτό το λόγο τα ποσοστά που προέκυψαν είναι ιδιαίτερα αυξημένα. Δεν θα έπρεπε να παραλείψω

ότι πέντε παιδιά είπαν ότι τους διαβάζουν λίγες φορές ή και καθόλου παραμύθια και όταν οι γονείς τους έχουν δουλειά, τους βάζουν να δουν καμιά κασέτα με παιδικά στο βίντεο. Τέλος, μου έκανε εντύπωση το γεγονός ότι όταν ρωτούσα στην αρχή «Τι παραμύθια σου διαβάζουν στο σπίτι» μερικά παιδιά μπερδεύονταν και μου απαντούσαν «Μου διαβάζουν Μίκυ Μάους, την πριγκίπισσα Σίσσυ, τη Μουλάν, τον Ταρζάν, τον Ηρακλή, τα 101 σκυλιά της Δαλματίας, τον Μόγλη κ.ά.», που όπως είναι γνωστό αυτά είναι κόμικς και όχι παραμύθια.

Ερώτηση 12'

Ρίχνοντας μια γρήγορη ματιά στον πίνακα¹², γίνεται φανερό ότι και παιδιά τόσο μικρής ηλικίας (προνήπια και νήπια) έχουν υιοθετήσει το διαχωρισμό των δυο φύλων, κατανοούν το διαφορετικό ρόλο που έχει το κορίτσι από το αγόρι στην κοινωνία και το αντίστροφο και έχουν τη γνώμη ότι άλλα πράγματα προορίζονται και άλλα χαρακτηριστικά αποδίδονται στο ένα φύλο και διαφορετικά στο άλλο. Τα στερεότυπα υπάρχουν και είναι ισχυρά και θα συνεχίζουν να μεταδίδονται έμμεσα και προπαντός μέσα από την οικογένεια, όπου το παιδί βιώνει το ρόλο του μπαμπά και της μαμάς, του αγοριού και του κοριτσιού καθημερινά από τη στιγμή της γέννησής του και ακολουθεί και το ίδιο τα πρότυπα αυτά όσο μεγαλώνει. Αναμφισβήτητα, οι διάφορες αντιλήψεις για κάθε φύλο δεν είναι τόσο αυστηρές, συντηρητικές και παγιωμένες όσο πιο παλιά, γιατί η κοινωνία μεταβάλλεται συνεχώς (άρα και τα πρότυπα που προβάλλει) με αργά βέβαια μα σταθερά βήματα και έτσι και τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να είναι πιο ανοιχτά και δεκτικά στις νέες τάσεις και να έχουν πιο προοδευτικές απόψεις. Παρόλ' αυτά, ορισμένα χαρακτηριστικά και συμπεριφορές εξακολουθούν να θεωρούνται από την πλειονότητα των νηπίων άλλα ως κοριτσιίστικα και άλλα ως αγορίστικα. Καθορισμένοι ρόλοι που αποδίδονται στα δυο φύλα ξεχωριστά υπάρχουν συχνά στα παραμύθια κυρίως στα λαϊκά και στα κλασικά και όχι τόσο πολύ στα έντεχνα και σίγουρα επηρεάζουν τα παιδιά. Θα ήταν όμως άδικο και επιπόλαιο να ρίξουμε όλο το βάρος της ευθύνης στα παραμύθια (ότι μεταδίδουν δηλαδή και ενισχύουν στερεότυπα), τη στιγμή που άλλοι φορείς, όπως η οικογένεια, η κοινωνία, το σχολείο μερικές φορές και τα Μ.Μ.Ε. έχουν πολύ μεγαλύτερη επίδραση στα παιδιά. Σχετικά τώρα με την ερώτηση «Ποιο από τα δυο παιδιά, το αγόρι ή το κορίτσι, που είχε ο βασιλιάς σ' ένα παραμύθι που φαντάζεσαι, πιστεύεις ότι μπορεί να ήταν όμορφο», 41,4% απάντησε «το κορίτσι», 44,3% «και τα δυο» και 14,3% «το αγόρι». Συνεπώς, μια από τις «καλές» αλλαγές που επισημάναμε

προηγουμένως σε θεωρητικό επίπεδο και δηλώνει μια πιο ανοιχτή αντίληψη των παιδιών σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των δυο φύλων είναι ότι όμορφοι από την πλειοψηφία θεωρούνται και το βασιλόπουλο και η βασιλοπούλα, ενώ παλαιότερα η ομορφιά αποτελούσε μεγαλύτερο προσόν για ένα κορίτσι και αποδίδονταν συνήθως ως χαρακτηριστικό και βασικό προνόμιο του γυναικείου φύλου. Όσον αφορά το ποιο παιδί ήταν έξυπνο, το 38,6% απάντησε «το κορίτσι», το 34,3% «το αγόρι» και το 27,1% «και τα δυο». Ήταν και λίγο αστεία μερικές φορές η απάντηση κάποιων αγοριών που ισχυρίζονταν ότι το κορίτσι ήταν έξυπνο και δεν υποστήριζαν τον εκπρόσωπο του φύλου τους, το βασιλόπουλο. Ως προς το συναίσθημα του φόβου και της αδυναμίας τα στερεότυπα παραμένουν αρκετά ισχυρά όπως και στην περίπτωση του ξεσπάσματος με το κλάμα, αφού τα παιδιά απάντησαν ότι το κορίτσι ήταν εκείνο που φοβόταν και έκλαιγε (ποσοστό 58,6% και 60% αντίστοιχα), το 30% στην πρώτη ερώτηση και το 24,3% στη δεύτερη απάντησε «το αγόρι» και τα παιδιά είπαν ότι το βασιλόπουλο και η βασιλοπούλα φοβούνται και έκλαιγαν και οι δυο (σε ποσοστό 7,1% και 14,3%). Σε σχέση με τη δύναμη, την παλικάριά, το θάρρος και τις πολεμικές ικανότητες προτιμάται και προηγείται με μεγάλη διαφορά, όπως θα περιμέναμε, το αγόρι (74,3%) από ότι το κορίτσι (12,85%) και απ' ότι και οι δυο μαζί (12,85%). Τέλος, σε θέματα καλών τρόπων και συμπεριφοράς, καλοσύνης, αγάπης, ευγένειας και υπακοής, επιλέγεται κατά κανόνα το κορίτσι (ποσοστό 42,8% στην έκτη ερώτηση και 52,8% στη ζ'), «και τα δυο παιδιά» απαντούν το 31,5% των νηπίων και στις δυο περιπτώσεις και «το αγόρι» λέει το 25,7% στην ερώτηση «ποιο παιδί αγαπούσε όλο τον κόσμο» και το 15,7% στην ερώτηση «ποιο παιδί άκουγε τους γονείς του». Κλείνοντας, επισημαίνουμε ότι τρία παιδιά στην ερώτηση «ποιο παιδί νομίζεις ότι φοβόταν πολύ» είπαν «κανένα» και την ίδια απάντηση έδωσε και ένα παιδί στην ερώτηση «ποιος, το βασιλόπουλο ή η βασιλοπούλα, έκλαιγε συνέχεια».

Ερώτηση 13^η

Τα περισσότερα παιδιά πιστεύουν στην αυτόνομη και εκτός ιστορίας ύπαρξη των ηρώων του παραμυθιού. 81,4% των παιδιών απάντησαν ότι μπορούμε να επισκεφτούμε τη βασίλισσα, το νάνο και τη γοργόνα, γιατί αυτοί οι ήρωες είναι καλοί, η βασίλισσα θα μας φιλοξενήσει στο παλάτι αν χαθούμε, ο νάνος είναι μικρός και βοηθάει τα παιδιά και τη γοργόνα μπορούμε να τη δούμε και να την κάνουμε επίσκεψη αν πάμε το καλοκαίρι στη θάλασσα. Τα παιδιά που απάντησαν ότι δεν είναι δυνατό να επισκεφτούμε τους συγκεκριμένους ήρωες, αιτιολόγησαν την άρνησή τους,

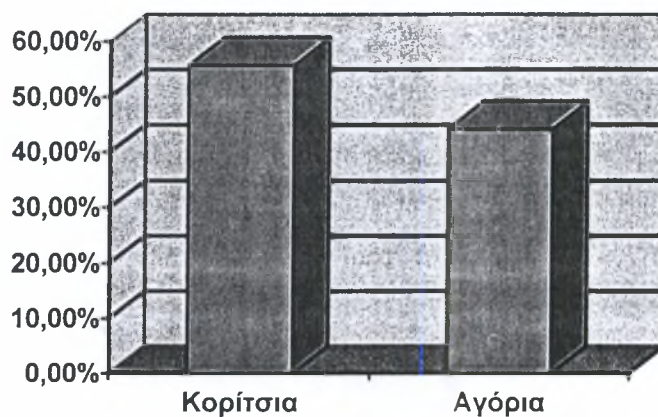

δηλώνοντας ότι η βασίλισσα είναι κακιά, αυστηρή και δε θα μας αφήσει να την επισκεφτούμε, ο νάνος είναι μικρός και αν πάμε στο δάσος να τον δούμε, μετά δε θα ξέρει να μας δείξει το δρόμο για να γυρίσουμε πίσω και τη γοργόνα δεν μπορούμε να την επισκεφτούμε, γιατί είναι ψάρι, κολυμπάει και ζει βαθιά μέσα στη θάλασσα, μπορεί εκεί να έχει και καρχαρίες και δεν ξέρουμε πότε βγαίνει από τη θάλασσα.

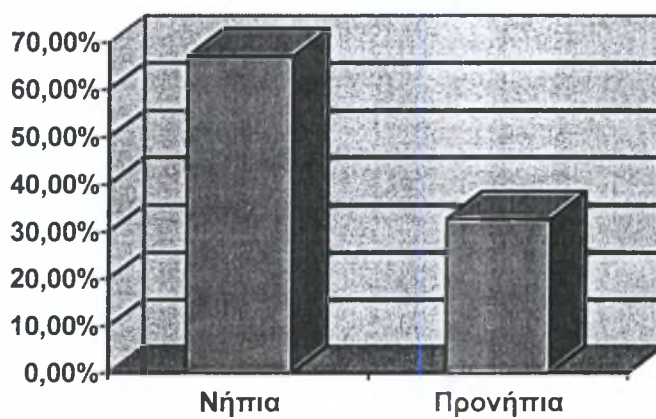
78,6% των παιδιών απάντησαν ότι μπορούμε να επισκεφτούμε τη νεράιδα γιατί είναι καλή, όμορφη και θα μας βοηθήσει με τα μάγια της, ενώ τα παιδιά που είπαν ότι δε γίνεται να την επισκεφτούμε, εξήγησαν ότι η νεράιδα πετάει και ζει στον ουρανό, γι' αυτό και δεν μπορούμε να πάμε σ' αυτήν, εκτός αν μας εμφανιστεί η ίδια. Το 74,3% απάντησε ότι μπορούμε να επισκεφτούμε το βασιλιά των παραμυθιών, γιατί είναι καλός, μεγάλος, δυνατός, δε θα μας μαλώσει και θα μας φερθεί καλά, ενώ τα νήπια που είπαν ότι δεν είναι δυνατό να τον επισκεφτούμε, εξήγησαν ότι ο βασιλιάς δε θέλει τα παιδιά, φωνάζει και αν δε διατάξει να μπούμε στο παλάτι, οι φρουροί δε θα μας αφήσουν. Όλο και λιγότερα παιδιά απάντησαν ότι μπορούμε να επισκεφτούμε τη μάγισσα (34,3%), το γίγαντα (37,1%) και το δράκο (34,3%), διότι οι ήρωες αυτοί θεωρούνται «κακοί» στα παραμύθια. Ειδικότερα, για τη μάγισσα είπαν ότι θα μας μεταμορφώσει σε ποντίκια, βάτραχους ή ρομπότ, θα μας κάνει μάγια και διάφορα κόλπα, έχει πολλά σχέδια, θα μας παγιδέψει στο σπίτι της στο δάσος, θα πετάξει με το σκουπόξυλο και θα εξαφανιστεί κ.ά. Ο γίγαντας είναι τεράστιος, τρομακτικός, δυνατός και κακός, μπορεί να διαλύσει τη γη, να μας πατήσει και να μας συντρίψει, να μας χτυπήσει και να μας κάνει κακό, δεν ξέρουμε πού μένει και αν πάμε να τον βρούμε στο δάσος, μπορεί να μας αφήσει εκεί ή να μας διώξει κ.ά. Αντίθετα, υπήρξαν και λίγα άτομα που είπαν ότι ο γίγαντας είναι καλός, φροντίζει τα παιδιά επειδή είναι μεγάλος, αλλά αν τον αγριέψουμε θα μας φάει! Για το δράκο τα παιδιά απάντησαν ότι δεν είναι δυνατό να τον επισκεφτούμε, γιατί τον φοβόμαστε, βγάζει φωτιές και θα μας κάψει, θα μας κατασπαράξει και είναι κακός και σιχαμερός. Γίνεται όμως να τον δούμε αν τον ξεγελάσουμε και τον υπνωτίσουμε. Μερικές φορές βέβαια τα παιδιά έλεγαν ότι μπορούμε να επισκεφτούμε όλους τους ήρωες, αλλά δεν ήξεραν γιατί μπορούμε να πάμε σ' αυτούς και δίναν εξηγήσεις, όπως «γιατί μ' αρέσουν και θέλω να τους δω», «γιατί τους αγαπώ όλους», «μπορούμε να τους κάνουμε επίσκεψη αν θέλουν και μας αφήσουν» και «γιατί είναι καλοί», ενώ τα αντίθετα έλεγαν συνήθως για τους τρεις «κακούς» των παραμυθιών, το δράκο, τη μάγισσα και το γίγαντα. Λίγα παιδιά δεν πιστεύουν στην ύπαρξη των παραμυθιακών ηρώων και αυτά απάντησαν χαρακτηριστικά ότι δεν μπορούμε να τους επισκεφτούμε γιατί είναι μόνο στα

παραμύθια και αυτά είναι ψέματα. Δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα και είναι όλοι τους φανταστικοί ήρωες. Μπορούμε όμως να τους επισκεφτούμε με τη φαντασία μας αν έχουμε στο σπίτι μας παραμύθια και βλέπουμε τις εικόνες τους. Τέλος, οφείλω να επισημάνω ότι αξιόλογες παρόμοιες έρευνες με κεντρικό θέμα το παραμύθι έχουν διεξάγει και ο κος Β.Δ. Αναγνωστόπουλος που την παραθέτει στο βιβλίο του «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού» καθώς και η κα Αγγελική Γιαννικοπούλου στο βιβλίο των Β. Αναγνωστόπουλου -Κ. Λιάπη «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα».

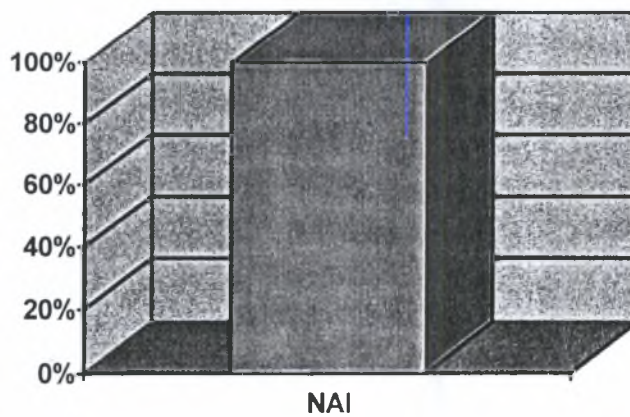
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ραβδόγραμμα 1

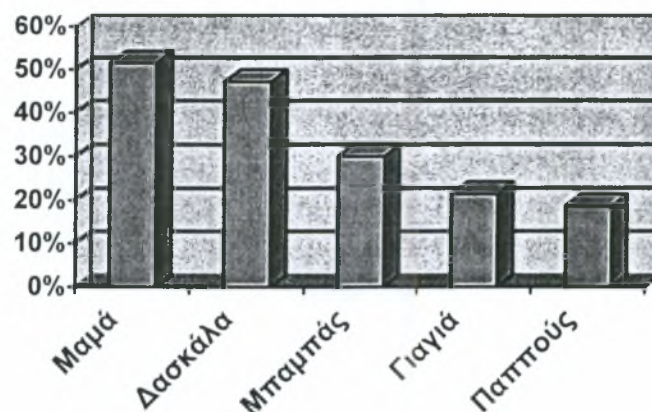

Ραβδόγραμμα 2

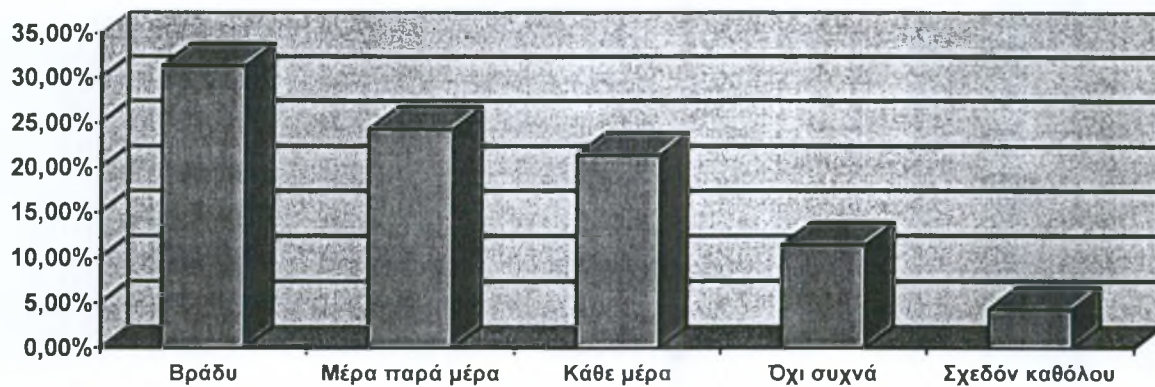

Ραβδόγραμμα 3

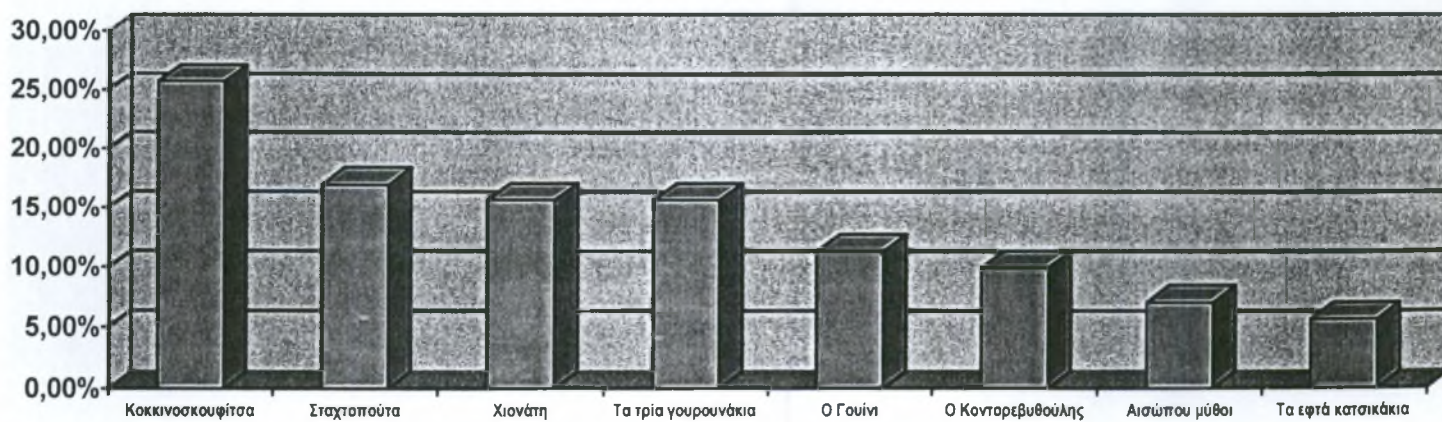

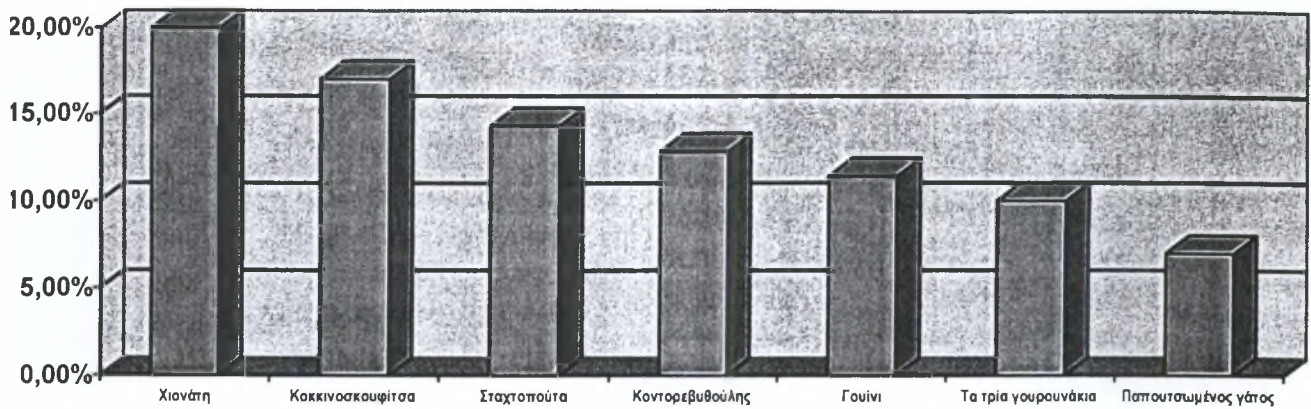
Ραβδόγραμμα 4

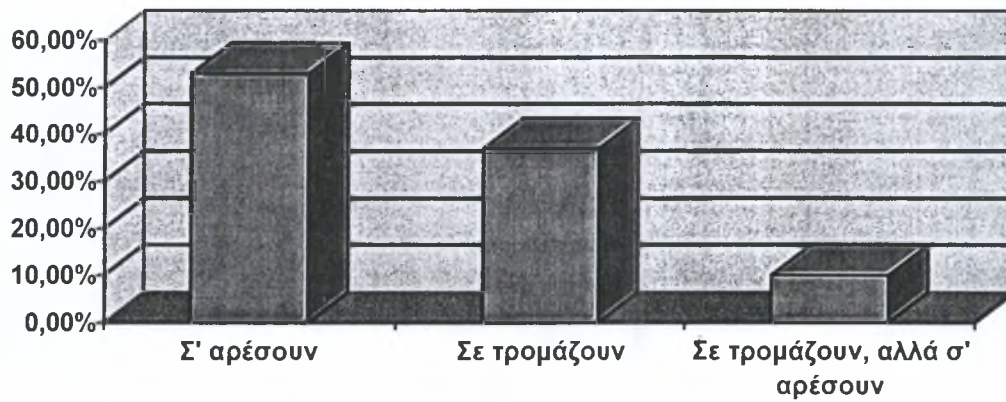
Ραβδόγραμμα 5

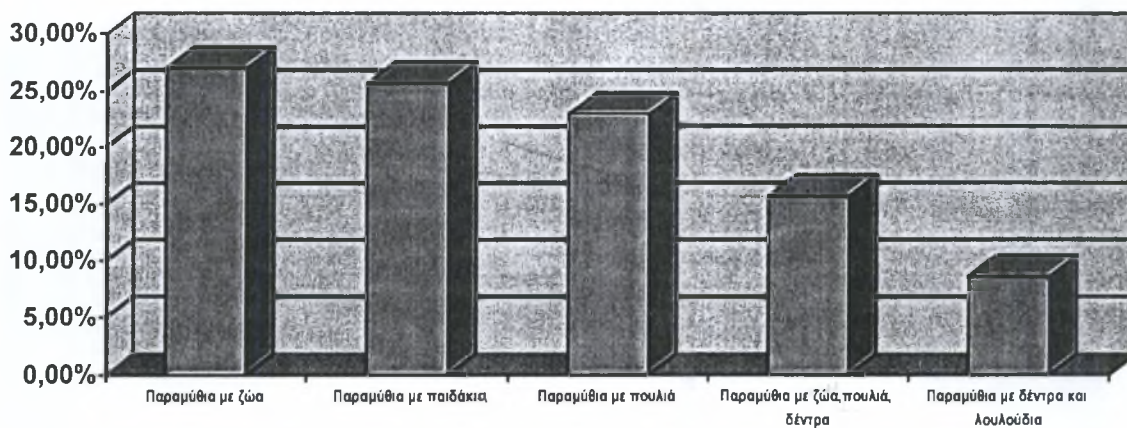
Ραβδόγραμμα 6

Ραβδόγραμμα 7

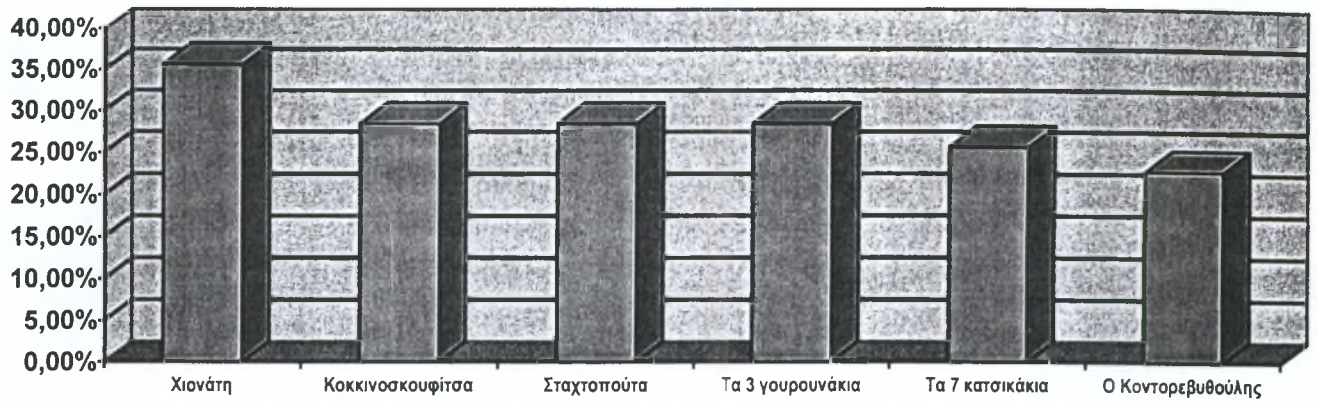

Ραβδόγραμμα 8

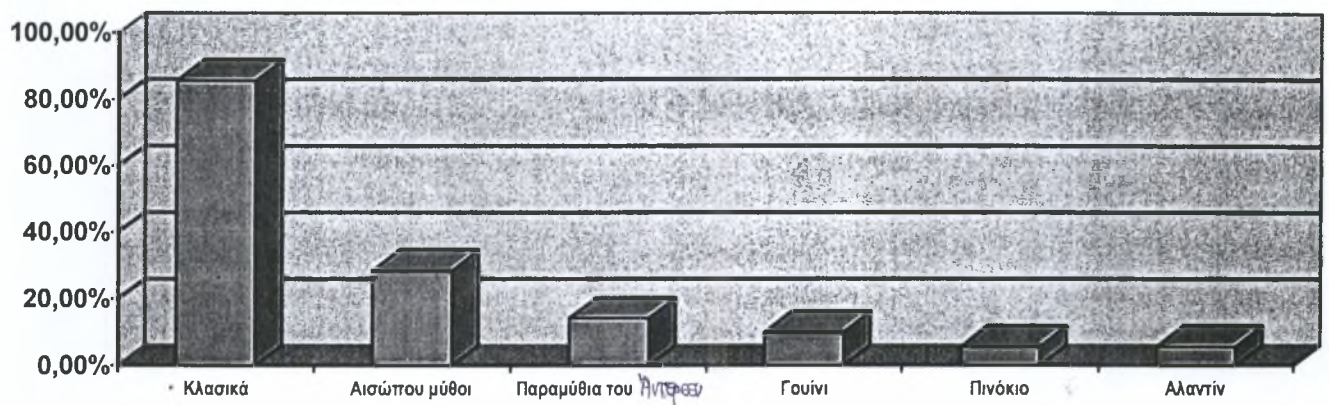

Ραβδόγραμμα 9

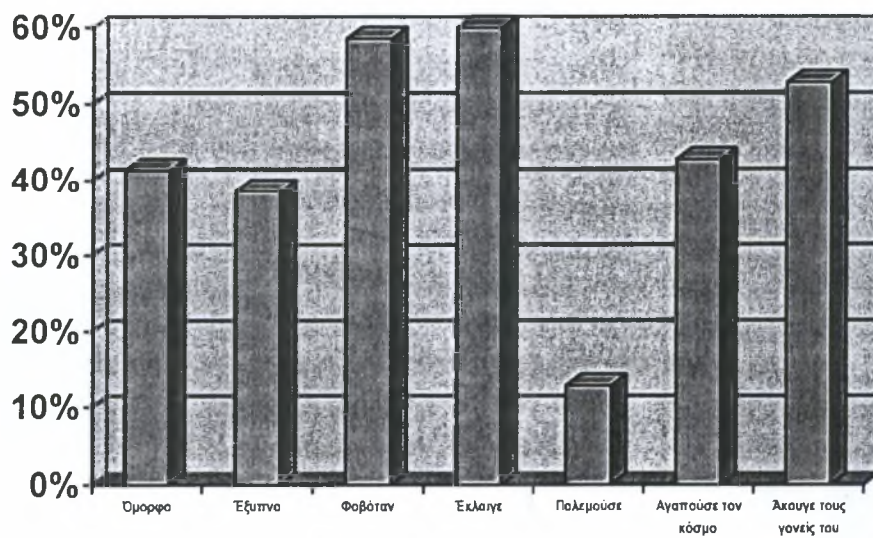

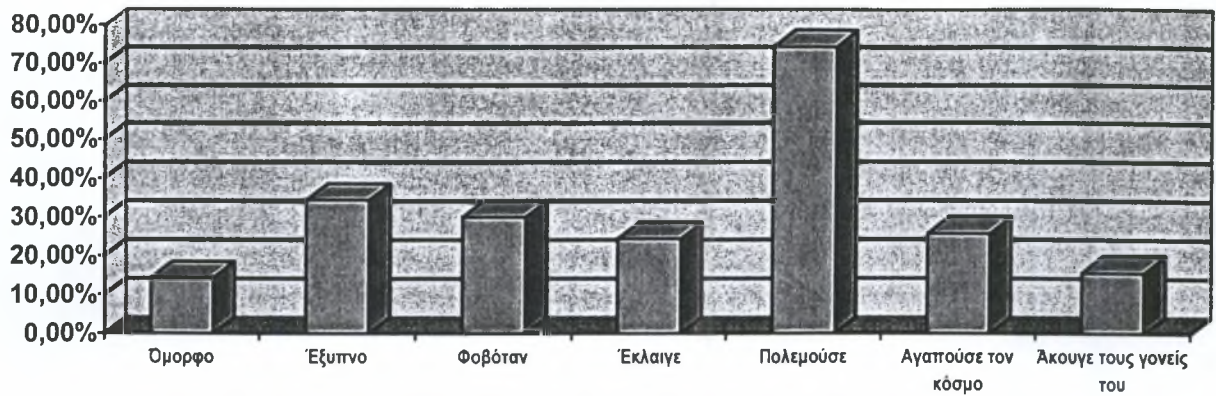
Ραβδόγραμμα 10

Ραβδόγραμμα 11

Ραβδόγραμμα 12^α για το κορίτσι

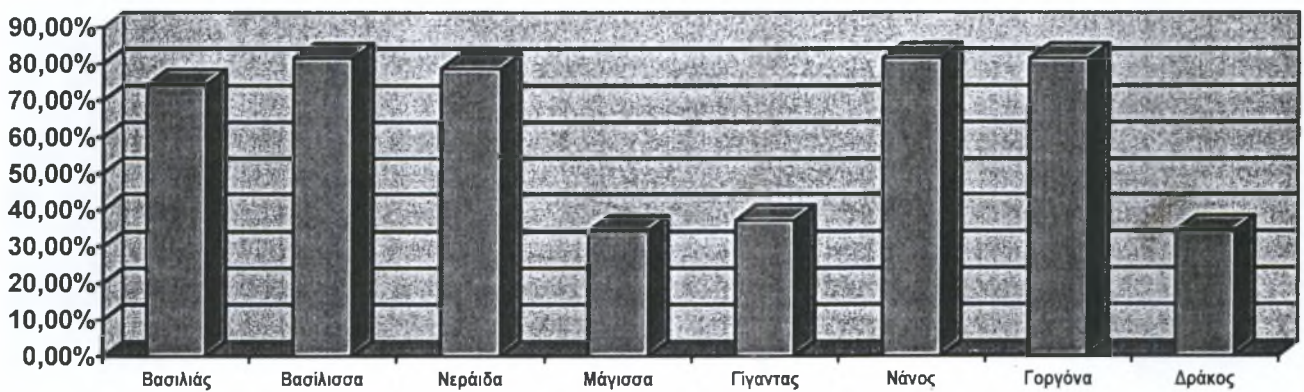

Ραβδόγραμμα 12β για το αγόρι

Ραβδόγραμμα 12γ και για τα δυο παιδιά

Ραβδόγραμμα 13

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το παραμύθι επομένως, λαϊκό ή έντεχνο, αποτελεί βασικό είδος της παιδικής λογοτεχνίας μας και σημαντικό μέσο ψυχαγωγίας, αλλά και διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Το λαϊκό παραμύθι που διασκέδασε και δίδαξε πολλές γενιές, έχει γίνει κατάλληλο τώρα μόνο για τα παιδιά και έχει γίνει «δικό» τους, ενώ έντεχνα παραμύθια γράφονται συνεχώς και όλο και πιο βελτιωμένα από πολλούς και καταξιωμένους συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας.

Αναφορικά με την τεχνική της αφήγησης παραμυθιών στο σχολείο, αυτή αποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο, στο οποίο ο εκπαιδευτικός είναι υποχρεωμένος να δώσει μεγίστη σημασία και βαρύτητα. Οφείλει μέσα από τη δουλειά του, τη μελέτη, τον κόπο και την προσπάθειά του, να φροντίζει τη διήγησή του και να επιδιώκει πάντα το καλύτερο για τους μικρούς μαθητές του. Η ικανότητα της καλής αφήγησης δεν είναι έμφυτη, αλλά αποκτάται μέσα από την επιθυμία για την κατάκτησή της, την εργασία και την εμπειρία. Επιπλέον, πολλές είναι οι δραστηριότητες που προσφέρονται μετά τη διήγηση ενός παραμυθιού (κουκλοθέατρο, εικαστικά, συζήτηση κ.ά.).

Τέλος, η έρευνα που έκανα, έδειξε ότι τα παραμύθια γοητεύουν τα παιδιά και έστω και αν έχουν εμφανιστεί και άλλα παιδικά μέσα ψυχαγωγίας, όπως οι κασέτες βίντεο ή ήχου και τα κόμικς, τα παραμύθια δεν έχουν χάσει τη μοναδικότητα και τη μαγεία τους. Παραμύθια διαβάζουν συνήθως οι γονείς στα παιδιά τους (και κυρίως η μητέρα) το βράδυ πριν αυτά πάνε για ύπνο και παραμύθια που ακούγονται πολύ συχνά και είναι αγαπημένα μικρών και μεγάλων είναι τα κλασικά. Τα νήπια δεν τρομάζουν ιδιαίτερα από τις σκηνές βίας που περιέχουν τα παραμύθια και αγαπημένοι τους ήρωες είναι προπάντων τα ζώα. Κάποια στερεότυπα για τους ρόλους των δυο φύλων υπάρχουν στα παραμύθια και ίσως επηρεάζουν λίγο τα παιδιά και τέλος, η πλειονότητά τους πιστεύει στην ύπαρξη των παραμυθιακών ηρώων.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα παιδιά έχουν ανάγκη τα παραμύθια, γιατί αυτά τους μεταφέρουν σ' έναν άλλο κόσμο απίθανο και φανταστικό και τους επιτρέπουν τη φυγή στο όνειρο. Με την έκφραση «Μια φορά κι έναν καιρό» αφήνουν τον εαυτό τους ελεύθερο να ταξιδέψει κάπου αλλού, όπου η λογική, ο τόπος και ο χρόνος ξεπερνούν τις συμβατικότητες και τα προκαθορισμένα όρια. Τα παιδιά βιώνουν έντονα την ιστορία με τη φαντασία τους, αυτή όμως κάποτε τελειώνει. Η ευχάριστη κατακλείδα «Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα» καθαίρει κατά

κάποιον τρόπο την ψυχή τους, τα επαναφέρει πίσω στην πραγματικότητα και εκείνα προσγειώνονται ομαλά και αισθάνονται χαρούμενα και ικανοποιημένα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.
2. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας Α' Ανιχνεύσεις, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987.
3. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1958), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991.
4. Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997.
5. Αναγνωστόπουλος Βασίλης – Δελώνης Αντώνης: Παιδική λογοτεχνία και σχολείο, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988.
6. Αναγνωστόπουλος Βασίλης – Λιάπης Κώστας: Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995.
7. Αυδίκος Ευάγγελος: Το λαϊκό παραμύθι, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994.
8. Βαρβούνης Μ.Γ.: Αφήγηση και αφηγητές στα ελληνικά παραμύθια, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.
9. Γκρέμινγκερ Άρνολντ: Το παιδί και το βιβλίο, εκδ. ΝΟΤΟΣ, Αθήνα Copyright 1979.
10. Δελώνης Αντώνης: Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο, εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991.
11. Δελώνης Αντώνης: Ελληνική παιδική λογοτεχνία, εκδ. Ηράκλειτος, Αθήνα 1986.
12. Εισηγήσεις στο Β' Σεμινάριο του κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου: Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988.
13. Κουλουμπή-Παπαετροπούλου Κούλα: Η τέχνη της αφήγησης, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997.
14. Μερακλής Μ.Γ.: Τα παραμύθια μας, εκδ. Κωσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1973.
15. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη: Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990.
16. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη: Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987.

17. Τσιλιμένη Τασούλα: Μυθοπλασία και αφήγηση μικρών ιστοριών (Πρόσθετος Φάκελος Σημειώσεων), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 1999.
18. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο – Βιβλίο νηπιαγωγού, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1991.

(001)

